

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності

На правах рукопису

МЕЛЮХ ВАЛЕРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

**РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ**

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
за освітньо-професійною програмою
«Інформаційна, документно-аналітична діяльність»
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Петрович Валентина Василівна

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-
аналітичної діяльності

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри проф. Гаврилюк С. В. _____

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Мелюх В. О. Роль бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2025.

У роботі всебічно досліджено місце та роль сучасної бібліотеки у формуванні національного інформаційного простору в умовах стрімких суспільних трансформацій і розгортання цифрових процесів. На основі аналізу теоретичних джерел та практичних характеристик бібліотечної діяльності показано, що бібліотека перестала бути лише сховищем документів і перетворилася на багатофункціональну інформаційну, культурну та комунікаційну інституцію, здатну забезпечувати сталість, відкритість і цілісність інформаційного середовища держави.

У роботі детально висвітлено трансформацію функцій бібліотек під впливом цифровізації, зростання ролі електронних ресурсів, появи систем відкритого доступу, розвитку електронних архівів і репозитаріїв, формування мережових комунікацій між установами та користувачами. Показано, що цифрове середовище радикально змінює характер інформаційної діяльності бібліотек: інформація стає мобільною, багатоканальною, інтерактивною, а користувач – активним учасником інформаційної взаємодії, що потребує нових форм підтримки, навчання та комунікації. Саме тому бібліотеки виступають важливими інституціями розвитку інформаційної культури, медіаграмотності та цифрових компетентностей населення.

У роботі також проаналізовано еволюцію ключових понять – «інформаційне суспільство», «інформаційна культура», «інформаційний простір», «національний інформаційний простір», «соціокультурна функція бібліотеки» – що дозволило визначити теоретико-методологічні засади дослідження. Зроблено висновок, що сучасна бібліотека, виконуючи освітню, культурну, інформаційну та комунікаційну місію, займає стратегічне місце у системі забезпечення доступу до знань, розвитку критичного мислення,

підтримки культурної тяглості та обміну інформацією між різними соціальними групами.

Особливу увагу приділено визначенню завдань бібліотек у процесі побудови та підтримки національної інформаційної інфраструктури. Показано, що бібліотеки забезпечують систематизацію, нормалізацію та впорядкування інформаційних ресурсів, збереження документальної спадщини, розвиток електронних сервісів, участь у національних і міжнародних інформаційних програмах. Ці аспекти суттєво підсилюють інформаційну безпеку держави, сприяють формуванню надійної системи обігу достовірних даних та підвищують конкурентоспроможність України на світовому інформаційному ринку.

Ключові слова: бібліотека, інформаційний простір, інформаційна культура, соціокультурна функція, цифровізація, комунікація, знання, користувач.

SUMMARY

Melyukh V. O. The Role of Libraries in the Formation and Development of the National Information Space of Ukraine. – Manuscript. Qualification thesis on the rights of the manuscript. Lesia Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2025.

The work comprehensively explores the place and role of the modern library in the formation of the national information space in the conditions of rapid social transformations and the deployment of digital processes. Based on the analysis of theoretical sources and practical characteristics of library activities, it is shown that the library has ceased to be just a repository of documents and has become a multifunctional information, cultural and communication institution capable of ensuring the stability, openness and integrity of the state's information environment. The work highlights in detail the transformation of library functions under the influence of digitalization, the growth of the role of electronic resources, the emergence of open access systems, the development of electronic archives and

repositories, the formation of network communications between institutions and users. It is shown that the digital environment radically changes the nature of library information activities: information becomes mobile, multi-channel, interactive, and the user is an active participant in information interaction, which requires new forms of support, training and communication. That is why libraries are important institutions for the development of information culture, media literacy and digital competencies of the population.

The paper also analyzes the evolution of key concepts – «information society», «information culture», «information space», «national information space», «sociocultural function of the library» – which allowed us to determine the theoretical and methodological principles of the study. It is concluded that the modern library, fulfilling its educational, cultural, information and communication mission, occupies a strategic place in the system of ensuring access to knowledge, developing critical thinking, supporting cultural continuity and exchanging information between different social groups.

Special attention is paid to defining the tasks of libraries in the process of building and supporting the national information infrastructure. It is shown that libraries provide systematization, normalization and ordering of information resources, preservation of documentary heritage, development of electronic services, participation in national and international information programs. These aspects significantly strengthen the information security of the state, contribute to the formation of a reliable system for the circulation of reliable data, and increase Ukraine's competitiveness in the global information market.

Keywords: library, information space, information culture, socio-cultural function, digitalization, communication, knowledge, user.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Базові поняття дослідження.....	10
1.2. Історіографія та джерельна база наукової роботи.....	27
РОЗДІЛ 2. ВІТЧИЗНЯНІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	44
2.1. Забезпечення бібліотеками доступу до інформації.....	44
2.2. Збереження національної документальної спадщини.....	54
РОЗДІЛ 3. ВКЛЮЧЕНІСТЬ БІБЛІОТЕК У ПРОЦЕСИ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ.....	61
3.1. Діяльність бібліотек щодо підвищення медіаграмотності.....	61
3.2. Бібліотеки як елемент національної інформаційної безпеки.....	66
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному суспільстві, що динамічно трансформується під впливом цифрових технологій, глобалізації інформаційних потоків та зміни моделей споживання інформації, бібліотеки продовжують залишатися ключовими соціокультурними та освітніми інституціями, здатними забезпечувати рівний доступ до знань для всіх категорій користувачів. Перехід від інформаційного суспільства до суспільства знань зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до організації бібліотечної діяльності, оскільки роль бібліотеки вже не обмежується функцією інформаційного сховища – вона трансформується у багатофункціональний центр інформаційної взаємодії, комунікації, навчання та культурного розвитку.

Сучасні бібліотеки стикаються з потребою інтеграції цифрових сервісів, електронних ресурсів, мультимедійних платформ, інноваційних форм обслуговування та забезпечення інформаційної безпеки користувачів. Це вимагає не лише модернізації матеріально-технічної бази, але й формування нових компетентностей у бібліотечних працівників, здатних працювати з цифровими даними, онлайн-каталогами, електронними архівами, інтерактивними освітніми платформами та інструментами віртуальної комунікації. Нині існує зростаюча роль бібліотеки як активного учасника культурного та освітнього середовища громади, здатного сприяти формуванню інформаційної культури, розвитку критичного мислення, навичок роботи з цифровими джерелами та підтримці безперервної освіти. Саме бібліотека, маючи високий рівень довіри суспільства, може виступати простором безпечної й відповідальної роботи з інформацією, місцем соціальної інтеграції та платформою для громадянської активності.

Науковий інтерес до ролі бібліотек у формуванні національного інформаційного простору зумовлений як внутрішніми процесами трансформації бібліотечної справи, так і зовнішніми викликами – глобалізацією, цифровізацією, соціально-політичними змінами. Упродовж

останніх десятиліть вітчизняними науковцями та фахівцями практиками було накопичено чималий досвід досліджень, зокрема в роботах, присвячених функціонуванню бібліотек як соціальних інститутів, розвитку електронних ресурсів, бібліотечно-інформаційних послуг, інноваційних форм обслуговування користувачів. Водночас потребує подальшого осмислення саме системна участь бібліотек у структуризації національного інформаційного простору України.

Метою даного дослідження полягає у встановленні ролі бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- розкрити базові поняття дослідження та проаналізувати ключові терміни, пов'язані з діяльністю бібліотек, що використовуються в контексті формування та розвитку національного інформаційного простору;
- окреслити історіографію проблематики та дослідити джерельну базу які формують підґрунтя для розуміння теми;
- здійснити аналіз проблематики забезпечення бібліотеками вільного доступу до інформації;
- дослідити особливості збереження національної культурної спадщини;
- охарактеризувати діяльність бібліотек щодо підвищення медіаграмотності;
- визначити роль бібліотеки як ключового елементу національної інформаційної безпеки.

Об'єктом дослідження є національний інформаційний простір України в його сучасному стані та динаміці розвитку.

Предметом дослідження виступає діяльність бібліотек у контексті формування, збереження та розвитку національного інформаційного простору.

Методи дослідження. При написанні даної роботи були використані методи дослідження зумовлені сформульованими метою, завданнями,

об'єктом і предметом дослідження. При цьому, їх головна ціль – вивчити, дослідити, систематизувати та узагальнити інформацію задля надання конкретних висновків в контексті завдань даної роботи. Так, під час здійснення дослідження, нами було застосовано наступні методи: загальнонаукові методи – аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, системний підхід, контент-аналіз, а також методи бібліотекознавчого дослідження: історико-функціональний, типологічний, соціологічне опитування та метод експертної оцінки.

Наукова новизна одержаних результатів магістерської роботи полягає в системному підході до аналізу ролі бібліотек у формуванні національного інформаційного простору України, з урахуванням сучасних викликів цифрової епохи. У роботі акцентовано увагу на бібліотеці як ключовому суб'єкті інформаційної безпеки, посереднику між знаннями та користувачем, чиннику сталого соціокультурного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розроблених рекомендацій та пропозицій бібліотеками для вдосконалення діяльності щодо формування та розвитку національного інформаційного простору України. Результати дослідження можуть бути використані при викладанні дисциплін з бібліотекознавства, інформаційного менеджменту у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження були представлені на:

1. XIX Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (13–14 квітня 2025 р.).
2. IV Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Україна у світовому просторі: минуле і сучасність» (м. Луцьк, 29 квітня 2025 р.).

Публікації.

1. Мелюх В. А. Роль бібліотек в підвищенні інформаційної культури суспільства. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : зб. матеріалів XIX Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. та мол. вчених. м. Луцьк, 13–14 квіт. 2025 р. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 382–384.

2. Мелюх В. А. Роль бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України. *Україна у світовому просторі: минуле і сучасність* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та аспір. м. Луцьк, 29 квіт. 2025 р. ; упоряд. Н. В. Кінд-Войтюк, Д. Г. Гусак. Луцьк, 2025. С. 116–119.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Базові поняття дослідження

Грунтовний та різносторонній аналіз наукових уявлень щодо сучасного стану інноваційних й трансформаційних змін у бібліотечній сфері, а також сучасних досліджень стратегій розвитку бібліотек підтверджує своєчасність і необхідність дослідження змісту інноваційної політики бібліотек в Україні та стратегічних напрямів її реалізації за умов розвитку інформатизації суспільства [14].

У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки посідають ключове місце у формуванні, розвитку й збереженні національного інформаційного простору. Вони виступають не лише сховищами знань, але й активними учасниками процесів інформаційної взаємодії, поширення культури, формування громадської свідомості та підтримки національної ідентичності. Для глибшого розуміння теми дослідження необхідно проаналізувати основні поняття, що становлять її теоретичну основу: «інформаційний простір», «національний інформаційний простір», «бібліотека», «інформаційна культура», «інформаційна безпека», «інформаційна політика» тощо.

Поняття «інформаційний простір» у науковій літературі тлумачиться як сукупність інформаційних ресурсів, інформаційних потоків, суб'єктів і каналів комунікації, що забезпечують зберігання, обробку, передавання й споживання інформації. Він охоплює всі форми і способи циркуляції знань у суспільстві, незалежно від засобів передачі – від друкованих видань до цифрових платформ. Інформаційний простір характеризується відкритістю, мобільністю, багаторівневістю та динамічністю [26, с. 164].

К. Дубняк аналізує різні підходи до поняття «інформаційний простір» та розкриває його ключові структурні елементи. Інформаційний простір трактується як динамічне середовище, у якому циркулюють інформаційні потоки, взаємодіють суб'єкти та формується соціально-економічна й

політична діяльність. Основними складовими виступають інформаційні поля, потоки та інфраструктура, яка включає телекомунікаційні системи, мережі зв'язку, ресурси й технології обробки інформації. Особливу увагу приділено функціям інформаційного простору: інтегруючій, комунікативній, актуалізуючій та геополітичній. Автор підкреслює, що саме у сфері інформаційного простору відбувається конкуренція за досягнення інформаційної переваги та контроль над ресурсами. Важливим елементом сучасного інформаційного простору визначається кіберпростір, який розширює можливості комунікації, формує глобальне інформаційне середовище та виступає одним із ключових факторів розвитку постіндустріального суспільства [42, с. 24].

Також інформаційний простір розглядається як сукупність інформації, що зберігається та циркулює у процесі соціальних комунікацій. Він може існувати на різних рівнях – від особистісного до глобального: інформаційний простір окремої людини, групи, держави, засобів масової інформації тощо. У ньому відображається минуле, сучасне та майбутнє суспільства. Сутність соціальних комунікацій полягає в інформаційному обміні, тобто у взаємодії між суб'єктами системи, що є базовим законом розвитку суспільства. Суб'єктами інформаційного простору виступають окремі особи, соціальні групи, громадські та професійні об'єднання, економічні організації, державні інституції [54].

У статті В. Даніча й С. Шевченко розглянуто багатогранність і багатозначність поняття «інформаційний простір». Автори аналізують різні його тлумачення в україномовних і англійськомовних джерелах, наголошуючи на відсутності єдиного визначення. Особлива увага приділяється інформаційному простору індивіда, який формується через вибір джерел інформації, соціальних мереж, груп і сайтів. Ключовим чинником у сучасних умовах виступає персональна соціальна мережа (веб-ПСМ), що визначає межі та зміст індивідуального інформаційного простору. Також досліджено поняття інформаційного простору держави та національного інформаційного

простору, які порівнюються за складом, структурою й функціональними особливостями. Автори визначають інформаційний простір як сукупність баз й банків даних, технологій їх ведення і використання, інформаційно-телекомунікаційних систем й мереж, що функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами, що забезпечує інформаційну взаємодію організацій й громадян, а також задоволення їх інформаційних потреб [33, с. 137].

О. Сокур і О. Клименко розглядають інформаційний простір у контексті діяльності бібліотечної мережі НАН України як важливий елемент наукових комунікацій. Автори підкреслюють, що інформаційний простір формується через взаємодію бібліотек, науковців і цифрових технологій, а його ефективність залежить від інтеграції бібліотек у національний та глобальний інформаційний простір. Вони наголошують на ролі соціальних мереж, електронних ресурсів і кооперації бібліотек у забезпеченні доступу до знань [122, с. 159].

Також інформаційний простір бібліотек трактують як середовище, через яке вони взаємодіють із користувачами, іншими установами, інформаційними ресурсами та послугами – тобто як інтегрована частина національного інформаційного простору. У стратегії підкреслюється, що розвиток бібліотек має орієнтуватися на включення бібліотечних установ до цифрового, відкритого, інтегрованого інформаційного середовища, де вони стають активними вузлами обміну знаннями та ресурсами [125].

М. Глуха, Т. Яворська виокремлюють інформаційний простір як динамічне середовище, у якому відбувається інформаційна та комунікативна взаємодія між суб'єктами. Особлива увага приділяється бібліотеці як активному учаснику цього простору. Поняття інформаційно-комунікативного простору бібліотеки трактується як поєднання ресурсів, сервісів, технологій і фізичного середовища, які забезпечують комунікацію між бібліотекою та її користувачами. Простір охоплює як традиційні, так і цифрові канали

взаємодії, включаючи віртуальне середовище, соціальні мережі, електронні сервіси [22, с. 249].

О. Посвистак розглядає інформаційний простір бібліотеки як сучасне, багаторівневе середовище, у межах якого відбувається збір, обробка, зберігання, передача й використання інформації – як у фізичному, так і у віртуальному форматі. Нові цифрові технології суттєво трансформують цей простір, відкриваючи нові можливості для користувачів і самих бібліотекарів [102, с. 1].

Національний інформаційний простір – це складова загального інформаційного простору, яка відображає інформаційні інтереси, цінності, потреби та пріоритети конкретної держави або нації. Він формує культурну та ідеологічну основу суспільства, сприяє зміцненню національної єдності, інформаційної безпеки, забезпечує збереження мовної, історичної, наукової та культурної спадщини. Його розвиток тісно пов'язаний з інформаційною політикою держави, яка включає правові, інституційні та технологічні аспекти управління інформаційною сферою [78].

У дослідженні С. Матвієнкова, Ю. Шмаленка та В. Кольцова розглядається поняття «національного інформаційного простору» як складної системи, що об'єднує інформаційні ресурси, канали комунікації, нормативно-правове забезпечення та суб'єктів інформаційної діяльності. Автори наголошують на ключових проблемах розвитку цього простору в Україні: фрагментарність інформаційних систем, недосконалість законодавства, цифрова нерівність, загрози інформаційній безпеці та вплив зовнішньої дезінформації. Однією з головних перешкод вважається низький рівень медіаграмотності населення. Також окреслено перспективні напрями розвитку: вдосконалення нормативної бази, створення єдиної державної інформаційної системи, розвиток цифрової інфраструктури, забезпечення рівного доступу до інформації та посилення інформаційної безпеки. Автори підкреслюють важливість інтеграції України у світовий інформаційний простір, а також розвитку просвітницьких програм для громадян. У підсумку

національний інформаційний простір трактується як стратегічний елемент державної безпеки, культурної ідентичності та інформаційної суверенності України [72, с. 225].

У цьому контексті особливе значення набуває поняття «бібліотека». Сучасна бібліотека – це не лише традиційна книгозбірня, але й багатофункціональний інформаційний, культурний та освітній центр, що забезпечує доступ до різноманітних джерел знань. В умовах цифровізації бібліотеки активно адаптуються до нових технологічних реалій, перетворюючись на електронні платформи з відкритим доступом до національних і світових інформаційних ресурсів. Вони відіграють провідну роль у процесі інформатизації суспільства, розвитку інформаційної культури громадян, наданні якісної освітньої підтримки та сприянні науковим дослідженням [44, с. 3].

У законі «Про бібліотеки і бібліотечну справу» бібліотека визначається як соціальний інститут, який здійснює акумуляцію та забезпечує загальний доступ до документально-інформаційних ресурсів (книг, документів й інших носіїв інформації). Вона покликана зберігати знання, здобуті людством, і сприяти інтелектуальному, культурному і науковому розвитку суспільства. Таким чином, бібліотека в законодавчому розумінні – не просто сховище книг, а інформаційний, культурний і просвітницький центр, що виконує ролі зберігання, доступу й поширення інформації [105].

У доповіді «Бібліотека як потужний інформаційний центр сучасності» Ю. Палеха виокремлює бібліотеку як не просто сховище книг, а як активний і сучасний інформаційний центр, що поєднує традиційні та цифрові ресурси. Бібліотека постає як посередник між людиною і знанням – вона сприяє навчальному, культурному та інформаційному розвитку суспільства. Палеха акцентує увагу на ролі бібліотеки в національному інформаційному просторі як елементу, здатного формувати культурну ідентичність і забезпечувати інформаційну рівність. У запропонованому підході бібліотека є не просто

сховищем, а динамічною структурою, що адаптується, розвивається і виконує роль каталізатора інформаційного розвитку суспільства [88].

У доповіді М. Колодія «Бібліотека в контексті інформаційного простору», представленій під час роботи круглого столу, присвяченому 55-річчю наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв, бібліотека визначається як динамічний інформаційний центр, що поєднує традиційні функції з інноваційними підходами. Автор підкреслює, що бібліотека є важливою складовою національного інформаційного простору, сприяючи збереженню культурної спадщини та забезпеченню доступу до знань. М. Колодій наголошує на необхідності адаптації бібліотек до сучасних інформаційних технологій, інтеграції цифрових ресурсів та розвитку нових форм обслуговування користувачів [53].

У монографії під редакцією В. Горового, колектив авторів аналізує роль бібліотек як ключових елементів національного інформаційного простору. Автори підкреслюють, що бібліотеки не лише зберігають інформаційні ресурси, але й активно формують інформаційний ландшафт суспільства, сприяючи розвитку стратегічних комунікацій. Вони виконують функцію інтелектуальних посередників, забезпечуючи доступ до знань, що є необхідними для ефективного функціонування демократичного суспільства. У роботі акцентується увага на необхідності інтеграції бібліотек у сучасні інформаційні мережі, використанні цифрових технологій та розвитку інформаційної грамотності населення [24, с. 96–97]

О. Василенко розглядає бібліотеку як активного учасника інформаційного середовища, що виконує низку суттєвих функцій у суспільстві. Авторка акцентує увагу на тому, що наукова бібліотека не обмежується лише зберіганням та наданням доступу до інформаційних ресурсів, а активно сприяє формуванню інформаційної культури, розвитку наукових комунікацій та забезпеченню доступу до знань. Вона підкреслює важливість інтеграції бібліотеки в сучасні інформаційні мережі, використання цифрових технологій та розвиток інформаційної грамотності серед

користувачів. Василенко також акцентує на необхідності адаптації бібліотек до змінюваних умов інформаційного середовища та їх ролі у підтримці наукової діяльності та освіти [17, с. 80].

У роботі Т. Гранчак бібліотеку охарактеризовано як ключовий інститут національного інформаційного простору, що забезпечує національний інформаційний суверенітет через науково-аналітичну діяльність. Вона підкреслює, що національні бібліотеки, зокрема Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, виконують важливу функцію створення об'єктивного інформаційно-аналітичного продукту, який формує науково-методичну базу для державної політики в інформаційній сфері. Автор відзначає, що, незважаючи на обмеження через нормативно-правові недоліки та брак фінансування, бібліотеки активно досліджують інформаційне середовище, соціальні медіа та проблеми інформаційної безпеки, сприяючи зміцненню інформаційного суверенітету України. Вона також акцентує увагу на ролі бібліотек у протидії ворожим інформаційним впливам, забезпеченні нейтрального, неупередженого доступу до інформації та підтримці суспільного розуміння важливих політичних і соціально-економічних процесів [28, с. 11–12].

Н. Прилуцька проводить понятійно-термінологічний аналіз поняття «електронна бібліотека», висвітлюючи основні характеристики та сутність цього явища. Авторка підкреслює, що електронна бібліотека – це інформаційна структура, яка забезпечує доступ до цифрових ресурсів, включаючи електронні документи, бази даних і мультимедійні матеріали, що значно розширює можливості традиційної бібліотеки. Вона акцентує увагу на особливостях організації, зберігання та поширення інформації в електронному форматі, що сприяє оперативності й ефективності інформаційного обслуговування користувачів. Н. Прилуцька також відзначає, що електронна бібліотека є важливим інструментом модернізації бібліотечної справи та інтеграції в сучасний інформаційний простір, сприяючи підвищенню

інформаційної грамотності та доступності знань для широкого кола користувачів [104, с. 132–133].

У збірнику «Бібліотека: культурний простір та інноваційний поступ», укладеному під загальною редакцією Ю. Горбаня, бібліотека розглядається як багатофункціональний інституційний центр, що поєднує культурну спадщину та інноваційний розвиток. Автори наголошують, що сучасна бібліотека є не лише сховищем знань, а й активним учасником культурного життя, освітнім і інформаційним центром, який адаптується до цифрових технологій і змін у суспільстві. Вона виступає як відкритий простір для комунікації, творчості та інтелектуального зростання, поєднуючи традиції бібліотечної справи з інноваційними підходами у наданні послуг. Особлива увага приділяється ролі бібліотеки у формуванні інформаційної культури, підтримці національної ідентичності та розвитку креативного потенціалу суспільства. Таким чином, бібліотека постає як динамічний культурний центр, здатний відповідати на виклики часу та сприяти суспільному прогресу [13, с. 202].

Інформаційна культура у даному контексті розглядається як якісна оцінка за певними критеріями (умовами) рівня функціонування структурних одиниць суспільства (окремих індивідів, підрозділів та конкретної соціальної системи в цілому, як сфери суспільних відносин) щодо скеровування технологічного забезпечення отримання, передачі, зберігання і використання інформації щодо досягнення узгоджених і визначених нормативно у суспільстві цілей, завдань, інтересів, потреб [132].

М. Бесянюк та Н. Уханова здійснюють аналіз поняття «інформаційна культура особистості», досліджуючи погляди вітчизняних і зарубіжних вчених. Автори визначають інформаційну культуру як сукупність знань, умінь, навичок і цінностей, що забезпечують ефективне та етичне використання інформації в особистому та професійному житті. Вони підкреслюють важливість формування інформаційної культури в умовах інформаційного суспільства, де інформація стає основним ресурсом розвитку особистості та суспільства в цілому [10, с. 45–46].

Інформаційна культура охоплює досягнення суспільства у сфері інформаційних відносин, рівень їх розвитку, а також практичні й духовні надбання, що відображають історичний рівень розвитку. Вона включає систему виховання, освіти, творчості та організації, які забезпечують функціонування інформаційних процесів. Інформаційна культура є складовою особистісної культури, що передбачає володіння інформаційними технологіями для ефективного розв'язання інформаційних завдань, уміння формулювати мету, систематизувати інформацію, рефлексувати свою діяльність і бути відкритим до навчання протягом життя [99].

Б. Ломачинська розглядає інформаційну культуру як динамічне явище, яке зазнає трансформацій під впливом цифровізації бібліотечної сфери. Він трактує інформаційну культуру у просторі бібліотеки як поліфункціональну систему, що об'єднує технологічні, освітні, етико-моральні та правові компоненти. Б. Ломачинський робить акцент на відмінності між інформаційною культурою, цифровою культурою, інформаційною грамотністю і цифровою грамотністю в контексті бібліотечної діяльності. Він уточнює, які цифрові компетентності мають мати працівники бібліотек у сучасних умовах, щоб протистояти викликам інформаційного середовища. За його висновками, інформаційна культура бібліотеки включає заходи з оцифрування, збереження, популяризації та донесення цінностей людства користувачам, а також підвищення цифрових компетентностей бібліотечних працівників [68, с. 80–81].

Інформаційну культуру, як ключовий компонент загальної культури дорослої людини, виокремлює Н. Шарошкіна. При цьому акцент робиться на тому, що вона не просто допоміжна, а фундаментальна складова самовдосконалення, соціальної адаптації і активної участі у житті суспільства. Автор підкреслює, що інформаційна культура охоплює володіння інформаційними технологіями, уміння критично осмислювати інформацію, використовувати її для вирішення життєвих і професійних завдань, а також постійне навчання й оновлення знань [134, с. 200].

На думку Л. Ковальчук і Т. Михайліна, інформаційна культура – це комплексне явище, що формується під впливом інформаційного суспільства та новітніх технологій. Вони підкреслюють, що інформаційна культура – це більш ніж просто навички роботи з інформацією: це світоглядне утворення, яке інтегрує технологічні, комунікативні, морально-етичні та соціальні аспекти в культурі особистості та суспільства. Автори виокремлюють її як феномен, що віддзеркалює рівень готовності суспільства та індивіда до життя в інформаційному просторі, здатність ефективно використовувати, аналізувати, критично оцінювати інформацію, приймати зважені рішення [51, с. 38].

У статті Ю. Палехи та Н. Кобижчі поняття інформаційної культури розглядається у зв'язку з якістю, структурою та доступністю документного фонду бібліотеки. Інформаційна культура бібліотеки виявляється у здатності забезпечити користувачам повний, актуальний і тематично збалансований ресурсний доступ до інформації. Важливими ознаками високого рівня інформаційної культури автори вважають системність формування фонду, його відкритість, електронну репрезентацію, адаптивність до цифрового середовища та ефективність у задоволенні освітніх і наукових запитів [89, с. 35–36].

У навчальному посібнику «Інформаційна культура» автори характеризують інформаційну культуру як системну складову загальної культури особистості та суспільства, що забезпечує ефективну взаємодію з інформаційним середовищем. Визначаючи її як інтегративне утворення, автори підкреслюють її важливість у контексті цифровізації, наукової комунікації, освіти та управління знаннями. Інформаційна культура, за їхнім підходом, включає розвиток критичного мислення, інформаційної грамотності, вміння ефективно працювати з інформаційними ресурсами, технологіями, а також дотримання етичних і правових норм [90, с. 106].

М. Антонченко визначає інформаційну культуру як невід'ємну частину загальної культури людства. Він стверджує, що інформаційна культура

виступає як теоретична база перетворення свідомості індивіда і суспільства в умовах переходу до інформаційного суспільства. М. Антонченко аналізує різні аспекти поняття: як досягнення у сфері інформаційних відносин, як рівень розвитку суспільства, а також як духовне та практичне надбання, що включає систему освіти, творчості, соціальні інституції, які забезпечують інформаційну взаємодію. Він наголошує, що інформаційна культура особистості має включати володіння інформаційними технологіями, уміння критично працювати з інформацією, систематизувати її, формувати мету діяльності, рефлексувати і залишатись відкритим до навчання протягом життя [92].

У монографії О. Прудникової інформаційна культура постає як глибоке соціально-філософське явище, яке формує світогляд особистості і суспільства в інформаційну епоху. Авторка аналізує природу інформаційної культури через різні підходи – діалектичний, системний, структурно-функціональний, синергетичний тощо. Вона виокремлює ключові компоненти інформаційної культури: інформаційно-технічні технології, інформаційні компетентності, етичні та нормативні виміри, а також медіаосвітність. О. Прудникова підкреслює, що інформаційна культура особистості включає здатність до критичного сприймання інформації, усвідомлення її суспільного значення, уміння адаптуватися до змін інформаційного середовища і відповідально використовувати інформаційні ресурси [117, с. 86–87].

В. Чурікова розглядає бібліотеки як ключові інституції, що сприяють розвитку інформаційної культури серед населення. Вона визначає, що з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій зростає роль бібліотек у забезпеченні інформаційної грамотності, доступу до електронних ресурсів і підтримці бібліографічної культури. Авторка підкреслює, що бібліотеки мають створювати середовище, яке стимулює користувачів до самоспрямованого засвоєння інформації, розвитку навичок аналізу джерел, критичного мислення і відповідального поводження з інформацією. Таким чином, бібліотека постає як активний суб'єкт інформаційного виховання

суспільства – не просто місце зберігання знань, а майданчик, що формує інформаційно-культурні компетентності громадян [133, с. 122].

Не менш важливим є поняття «інформаційної безпеки», що забезпечує захист інформаційного середовища країни від внутрішніх і зовнішніх загроз, що можуть мати деструктивний вплив на національну свідомість, культурну ідентичність, державну політику. У цьому процесі бібліотеки виступають як своєрідні «інформаційні фільтри», що забезпечують доступ до перевіреної, якісної та достовірної інформації, що особливо актуально в умовах гібридних інформаційних впливів та масової дезінформації.

М. Кривець аналізує, яким чином публічні бібліотеки можуть впливати на інформаційну безпеку громадян через формування навичок медіаграмотності. Автор ділить поняття «інформаційна безпека» не лише як державну чи технічну категорію, але як аспект особистісного захисту – здатність людини орієнтуватися в інформаційному просторі, виявляти маніпуляції, фейки, дезінформацію. У центрі уваги – роль бібліотек у просвітницькій діяльності: навчання громадян критично оцінювати інформацію, надання відповідних освітніх матеріалів, проведення тренінгів, тематичних заходів [59, с. 73].

Згідно твердження Н. Кунанець і М. Пристай бібліотеки визначаються як організаційні осередки, які можуть протидіяти інформаційним загрозам і сприяти захисту суспільства від дезінформації. Вони трактують інформаційну безпеку не тільки як технічне або державне питання, але як соціально-інформаційний механізм, у якому бібліотеки виступають у ролі фільтрів або «інформаційних воратарів». У статті аналізуються різні форми роботи бібліотек зі зменшення поширення фейків, дезінформації, маніпулятивних наративів – зокрема через підвищення медіаграмотності населення та бібліотечних працівників [62, с. 7–8].

Захист інформації – це комплекс заходів: технічних (шифрування, доступи, брандмауери), програмних, організаційних, правових і етичних, спрямованих на запобігання несанкціонованому доступу, модифікації або

знищенню інформації. Важливо відзначити також, що інформаційно-комунікаційна безпека розглядається не як одноразовий стан, а як безперервний процес, який потребує регулярного оновлення, адаптації до нових загроз і балансування між рівнем захисту і зручністю використання [47].

Також варто звернути увагу на поняття «інформаційної політики» – це сукупність заходів, що здійснюються державними, громадськими та приватними структурами з метою організації, регулювання, розвитку та захисту інформаційної сфери країни. Бібліотеки в цьому контексті можуть виконувати як функції виконавців державної інформаційної політики, так і ініціаторів нових підходів до її реалізації, зокрема в питаннях відкритого доступу до знань, цифрової трансформації культури, підтримки національних меншин тощо [14, с. 2].

У публікації «Інформаційна політика» інформаційна політика подається як система цілеспрямованих заходів і нормативно-правового регулювання, що визначають порядок вироблення, розповсюдження, контролю та захисту інформації в суспільстві. Вона виступає як інструмент держави або організації для формування інформаційного середовища, що відповідає стратегічним інтересам і забезпечує інформаційний суверенітет. Основна функція інформаційної політики – координація дій суб'єктів інформаційної діяльності, встановлення стандартів, норм і правил взаємодії в інформаційній сфері [46].

У праці В. Петрович інформаційна політика розглядається у контексті ролі бібліотек як ключових суб'єктів її реалізації в сучасному українському суспільстві. Авторка акцентує, що бібліотеки не лише виконують традиційні функції просвіти та збереження знань, а й активно інтегруються в усі сфери суспільного життя, забезпечуючи безоплатний доступ до інформації, сприяючи подоланню цифрової нерівності, підвищенню інформаційної грамотності й формуванню національного інформаційного простору [95].

У монографії Т. Гранчак, В. Бондаренко, С. Горової інформаційна політика розглядається як стратегічний інструмент держави, а бібліотеки – як активні агенти її реалізації на рівні інформаційного простору. Автори

стверджують, що бібліотеки не просто реагують на політичні рішення, а беруть участь у формуванні державотворчих процесів через інформаційне супроводження, просвітництво й підтримку офіційних та громадських інформаційних ініціатив. Вони наголошують, що бібліотечні установи, особливо національні бібліотеки та їх інформаційно-аналітичні підрозділи, можуть сприяти реалізації електронного урядування, забезпеченню інформаційних потреб економіки, науки та регіональної політики, а також виступати каналами взаємодії між громадянами і владою [30, с. 5–9].

О. Токар розглядає інформаційну політику як ключове поняття державного управління в інформаційному просторі, акцентуючи увагу на труднощах у його теоретичному формулюванні. Він звертає увагу, що в українській науковій дискусії відсутньо чітке однозначне визначення цієї категорії - не всі дослідники розмежовують термін «інформаційна політика» від суміжних понять, таких як інформаційне регулювання чи політика інформаційної безпеки [97].

І. Березовська характеризує інформаційну політику як важливий стратегічний напрям і сферу, в якій бібліотеки мають активні функції й відповідальність. Вона підкреслює, що бібліотека не лише сприймає державну інформаційну політику зверху, але сама стає її виконавцем, каналом реалізації, а іноді і ініціатором. І. Березовська акцентує увагу на тому, що бібліотеки мають забезпечувати доступ населення до інформації, бути гарантами рівності інформаційних прав громадян, сприяти підвищенню медіа- й інформаційної грамотності, протидіяти інформаційним загрозам (дезінформація, цензура, маніпуляція). У цьому контексті бібліотеки постають як інституції, які поєднують культурну, освітню й інформаційно-політичну роль, трансформуючись у невід'ємну частину державної інформаційної політики через свою діяльність із інформаційного просування, захисту та комунікації [9].

Поняття «інформаційне суспільство» означає стадію розвитку суспільства, у якій вирішальну роль у виробництві, соціальних процесах і

повсякденному житті відіграє інформація, знання та інформаційно-комунікаційні технології.

За визначенням Ф. Уебстера, інформаційне суспільство є концепцією постіндустріального етапу цивілізаційного розвитку, де інформація та знання створюються й поширюються у спільному інформаційному просторі. Саме ці ресурси визначають головні продукти виробництва такого суспільства [21, с. 17].

У статті С. Гарагулі інформаційне суспільство розглядається як середовище, в якому бібліотеки мають трансформуватися, ставши орієнтованими на потреби й поведінку користувача. Автор підкреслює, що в інформаційному суспільстві інформація є ключовим ресурсом, і бібліотека мусить будувати свою діяльність навколо забезпечення доступу до неї – не лише в традиційних формах, але й через електронні послуги, віддалений доступ, віртуальне комунікування. Він звертає увагу, що користувач стає активним суб'єктом взаємодії: він не просто отримує інформацію, а залучається до процесу добору, навігації, класифікації, оцінювання [21, с. 21].

У праці О. Куц інформаційне суспільство трактується як середовище, що вимагає від бібліотек нових підходів до роботи, орієнтованих на розвиток інформаційної культури користувачів. Авторка акцентує увагу на тому, що в умовах цифровізації, зростання обсягів інформації та конкуренції з боку інших джерел, бібліотеки, зокрема медичних закладів вищої освіти, мають активно використовувати вебконтент як інструмент не лише інформування, а й навчання. Підкреслюється, що важливо не лише надавати доступ до інформації, але й формувати інформаційну грамотність, критичне мислення, інформаційну етику, а також вміння користувачів оцінювати, створювати та поширювати знання. Авторка вказує на недостатню представленість освітнього контенту на бібліотечних сайтах і в соцмережах, що обмежує розвиток інформаційної компетентності. Таким чином, у контексті інформаційного суспільства бібліотека постає не просто сховищем ресурсів, а

активним агентом формування інформаційної культури та інтеграції користувача у цифровий інформаційний простір [63, с. 183–185].

Б. Маркусь поняття «інформаційне суспільство» аналізує як історично новий етап, що вирізняється пануванням інформації та інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах життя людини та держави. Авторка виділяє основні складові цього явища: інформатизацію, доступ до інформації, її створення, обробку і поширення. Інформаційне суспільство визначається як середовище, де технології дозволяють кожній людині бути активним учасником інформаційних потоків [71].

Національні бібліотеки є не просто сховищами знань, а активними агентами інформаційної діяльності, які акумулюють, систематизують і поширюють стратегічно важливі інформаційні ресурси для широкого кола структур – науки, освіти, культури, влади та громадськості. Вони здійснюють координацію між державними програмами інформатизації, міжнародними інформаційними структурами та національним інформаційним простором, беручи участь у визначенні пріоритетів інформаційної політики. У контексті інформаційного суспільства ці бібліотеки виступають як вузли комунікацій, які забезпечують доступ громадянам до знань, підтримують інформаційну безпеку й сприяють культурному та науковому розвитку держави [79].

В роботі О. Яковенка інформаційне суспільство постає як середовище, у якому бібліотеки стають активними агентами трансформації суспільства через стандартизовані сервіси та підходи. Автор відзначає, що у такому суспільстві бібліотечні сервіси мають бути приведені до загальних стандартів якості, інтероперабельності, доступності й ефективності, щоб забезпечити рівні інформаційні права громадян. Бібліотеки, за його баченням, стають платформами соціальної інтеграції – через стандартизовані каталоги, електронні сервіси, індекси, метадані та інші механізми, котрі дозволяють об'єднувати ресурси й надавати уніфікований доступ до інформації [138, с. 33–34]. У статті Ю. Петрухно інформаційне суспільство подається як нова стадія розвитку суспільства, в якій інформація та знання стають ключовим ресурсом.

Автор формулює це поняття через аналіз різних підходів і пропонує власне бачення його структури та особливостей. Основні складові, які виокремлює Ю. Петрухно, включають технологічну інфраструктуру, інформаційні ресурси, комунікаційні мережі та компетентності громадян - тобто здатність оперувати інформацією, критично її оцінювати та використовувати [96, с. 130].

Інформаційне суспільство відрізняється підвищенням ролі інформації та знань, збільшенням кількості людей, зайнятих створенням інформаційних продуктів і послуг, домінуванням цифрових технологій у суспільних і економічних відносинах, а також формуванням глобального інформаційного простору. Одним із найважливіших зрушень стало переосмислення концепції володіння інформацією: тепер пріоритет надається відкритому доступу до неї. Ключова риса сучасного інформаційного простору полягає у створенні системи комунікацій, яка забезпечує доступ до соціально значущої інформації в будь-який час і незалежно від місця перебування. У цьому середовищі природа інформаційних потоків зазнає суттєвих змін, які вирізняються нелінійністю та неструктурованістю. Таким чином, зміст отримуваної інформації може мати вкрай широкий характер. До того ж електронні засоби комунікації знімають обмеження часу і місця, полегшуючи доступ до необхідних даних із будь-якої точки світу [3, с. 154].

Концептуальні зміни в інформаційному середовищі сучасності ставлять перед бібліотеками нові завдання, вимагаючи відповідних трансформацій, які відповідають викликам часу. Йдеться про переосмислення ролі бібліотеки як соціальної інституції у контексті стрімкого розвитку технологій [118, с. 15].

Розуміння вищенаведених понять дозволяє усвідомити багатовимірність ролі бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України. Бібліотеки виступають не лише зберігачами культурної пам'яті, а й активними учасниками процесу національної інформаційної інтеграції, що є надзвичайно актуальним в умовах глобалізації, війни та інформаційних викликів сучасності. Саме на основі цих базових понять

будується подальший теоретичний та практичний аналіз ролі бібліотек у розбудові національного інформаційного простору України.

У результаті проведеного дослідження було доведено, що сучасні бібліотеки є важливими інституціями у формуванні національного інформаційного простору України. Вони виконують не лише традиційну функцію збереження знань, але й активно трансформуються у багатофункціональні інформаційні, освітні та культурні центри. Аналіз наукових підходів до понять «інформаційний простір», «інформаційна культура», «інформаційна політика» та «інформаційна безпека» засвідчив їхню тісну взаємодію в межах бібліотечної діяльності.

Бібліотеки виступають посередниками у процесі комунікації між суспільством і знанням, сприяють розвитку інформаційної грамотності громадян, забезпечують доступ до достовірних джерел та відіграють значну роль у протидії дезінформації. Водночас вони стають ключовими учасниками державної інформаційної політики, підтримують процеси цифровізації та сприяють інтеграції України у світовий інформаційний простір.

Таким чином, бібліотеки постають не лише як сховища культурної пам'яті, а як динамічні структури, що поєднують традиційні й інноваційні функції, забезпечуючи інтелектуальний, культурний і соціальний розвиток суспільства. Вони стають стратегічним ресурсом у зміцненні інформаційного суверенітету України та адаптації суспільства до викликів сучасного інформаційного середовища.

1.2. Історіографія та джерельна база наукової роботи

Історіографія дослідження охоплює наукові праці, присвячені аналізу інноваційних процесів у бібліотечній сфері, цифровій трансформації інформаційних послуг, а також впровадженню новітніх технологій в організацію бібліотечної діяльності. Протягом останнього десятиліття інтерес науковців до зазначеної теми суттєво зріс, що пов'язано з активною цифровізацією суспільства, зростанням інформаційних потреб користувачів

та необхідністю модернізації бібліотек.

Однією з ключових праць, яка відображає сучасні підходи до розуміння інновацій у бібліотечній сфері, є стаття Л. Пугач «Перспективи інноваційних змін у бібліотечній діяльності: погляди вітчизняних вчених». У своїй роботі авторка узагальнює погляди українських бібліотекознавців на основні тенденції розвитку бібліотек, зокрема наголошує на важливості впровадження цифрових сервісів, віддаленого обслуговування користувачів, розвитку електронних ресурсів та переорієнтації бібліотек на інноваційні моделі функціонування. Особлива увага приділяється необхідності формування нового професійного мислення у бібліотечних працівників, здатних працювати в умовах цифрової реальності.

Окрему увагу в історіографії теми варто приділити публікаціям, що висвітлюють інноваційні підходи до організації бібліотечно-інформаційних процесів. Так, у статті «Інновації як необхідна умова розвитку бібліотек України» розглядаються теоретико-методологічні засади інноваційної діяльності, визначаються основні напрями та етапи інноваційного розвитку бібліотек, а також акцентується увага на ролі бібліотек у формуванні інформаційної культури суспільства. Водночас у матеріалі «Сучасна бібліотека: інноваційні трансформації ресурсів і послуг», підготовленому фахівцями Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, аналізується зміна функцій бібліотек у цифрову епоху, зокрема в аспекті формування електронних колекцій, дистанційного доступу до інформаційних ресурсів та інтеграції бібліотек у глобальний інформаційний простір [118].

Роль бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України була предметом дослідження низки вітчизняних фахівців. У працях В. Ільганаєвої, Р. Мотульського, О. Оніщенка, М. Сенченка, М. Слободяника, Дж. Солтона, Л. Філіпової, А. Чачко, Я. Шрайберга значну увагу приділено вивченню питання трансформації та ролі бібліотек. Зокрема, зазначено, що у ході інформатизації суспільства трансформаційні процеси охоплюють всі аспекти діяльності бібліотек: технічний та технологічний

розвиток, організаційно-функціональні зміни, а також модернізацію кадрового складу, що відбувається в системному контексті. Ці аспекти в сучасному бібліотекознавстві зазвичай розглядаються у межах горизонтальної площини інноваційних змін, які спричиняють поступову модернізацію практик бібліотечної діяльності.

Дослідники трансформаційних процесів зосереджують увагу насамперед на запровадженні комп'ютерних технологій, інформаційних систем, нових носіїв інформації та засобів комунікації, через які надаються інформаційні продукти та послуги. Однак недостатньо розробленими залишаються питання визначення стратегічних напрямів трансформації бібліотек в інформаційному суспільстві та механізмів їх досягнення [12]. Паралельно з цим у науковій літературі висвітлюються напрями інноваційних змін у бібліотеках, однак сучасні дослідження доволі рідко інтегрують трансформаційні й інноваційні аспекти у єдиний підхід. Також недостатньо розглядається необхідність розроблення комплексного управління цими змінами в межах адаптації бібліотек до викликів інформаційного суспільства.

Проблема участі бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України розглядається у працях багатьох вітчизняних дослідників, які аналізують трансформацію бібліотечної діяльності в умовах інформаційного суспільства та цифровізації. Одним із провідних авторів, який порушує це питання, є Т. Гранчак. У статті «Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики» вона розглядає роль бібліотек як суб'єктів державної інформаційної політики та акцентує увагу на важливості їхньої участі в розбудові інформаційної інфраструктури держави. Авторка також порівнює українську модель інформаційного простору з практикою інших країн, наголошуючи на необхідності системного підходу до формування цифрових ресурсів, популяризації наукового знання та забезпечення вільного доступу до інформації для громадян [29]. Тематика формування національного інформаційного простору активно висвітлюється і

в працях, підготовлених Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського. Зокрема, у збірнику наукових праць розглядається роль бібліотек як інституцій, що забезпечують збереження документальної спадщини, формують електронні ресурси, координують інформаційні потоки, сприяють доступу користувачів до знань незалежно від місця їх перебування. Особливу увагу приділено участі бібліотек у процесах інформатизації суспільства, розробці національних цифрових платформ та розвитку електронного документообігу [120].

Важливий внесок у дослідження проблеми зробила і Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, яка в межах проведення всеукраїнського семінару «Роль освітянських бібліотек у формуванні інформаційного простору України» висвітлила практичні аспекти створення електронних бібліотек, впровадження галузевих інформаційних систем, використання сучасних вебтехнологій для забезпечення ефективного доступу до освітніх ресурсів. У межах цієї події дослідники порушували питання підвищення інформаційної культури користувачів, розвитку інтегрованих бібліотечно-інформаційних послуг, а також активного включення освітянських бібліотек до формування національного інформаційного середовища.

Сучасна ситуація супроводжується кризою ефективного управління бібліотечною сферою, яка перешкоджає адекватній адаптації до вимог ринкового середовища й електронної інфраструктури. Зокрема, ускладнюється аналіз витратних механізмів бібліотечної діяльності та розробка ефективних заходів для впровадження інноваційних стратегій із застосуванням сучасних ринкових підходів до управління [14]. На цьому тлі сформульовано гіпотезу, що саме комбінація зовнішніх і внутрішніх трансформаційних процесів має стати базою для інноваційних змін у бібліотечно-інформаційній діяльності за умови забезпечення стратегічного управління їх розвитком. Інформатизація бібліотек характеризується

інтеграцією трансформаційних та інноваційних векторів у їхній діяльності, що потребує узгодженого підходу [83].

Комплексний аналіз наукової літератури з даної проблематики свідчить про те, що функціонування бібліотек у ринкових умовах, підвищені вимоги з боку суспільства і зміна споживчих пріоритетів у економіці кардинально впливають на актуалізацію інноваційного процесу як ключового чинника їх подальшого розвитку. В умовах інформаційного ринку інноваційні процеси набувають стратегічного значення, а конкуренція з боку альтернативних інформаційних середовищ стимулює їх активне впровадження [20]. Таким чином, наприкінці XX – на початку XXI століття інноваційний процес стає фундаментом для визначення виробничого й соціокультурного потенціалу бібліотек і вимагає належного управління через формування ефективної інноваційної політики [100].

Комплексний аналіз наукової літератури з проблематики інноваційних процесів у бібліотечній сфері свідчить, що функціонування бібліотек у ринкових умовах, підвищення вимог з боку суспільства та зміна споживчих пріоритетів в економіці безпосередньо вплинули на актуалізацію інноваційного процесу як ключового чинника їхнього подальшого розвитку. На це звертає увагу О. Воскобойнікова-Гузєва у своїй науковій розвідці, підкреслюючи стратегічне значення інноваційних процесів в умовах інформаційного ринку та їхню роль у конкурентному середовищі [20]. В. Попик розглядає інноваційний процес як основу виробничого й соціокультурного потенціалу бібліотек, наголошуючи на необхідності ефективного управління інноваціями через формування цілісної політики розвитку [100].

Модернізація українських бібліотек, започаткована у 1990-х роках XX століття, за свідченням В. Вергунова, стала важливим чинником формування нової соціокультурної парадигми їхнього розвитку. Автор наголошує, що ці трансформації охопили всі аспекти функціонування бібліотек – від організаційних і технологічних до комунікативних, що безпосередньо

вплинуло на взаємодію із зовнішнім середовищем [19].

Значна частина науковців розглядає трансформацію бібліотек у контексті інформатизації суспільства. Зокрема, у працях сучасних дослідників підкреслюється, що інформатизація руйнує традиційні стереотипи взаємодії бібліотек із суспільством та відкриває нові можливості для комунікації завдяки використанню мережових інформаційних ресурсів. Це сприяє формуванню інформаційної свідомості різних соціальних груп і визначає нову соціальну роль бібліотек як активних суб'єктів комунікаційного процесу.

Процес модернізації українських бібліотек, започаткований у дев'яностих роках двадцятого століття, а також формування нової соціально-культурної парадигми їхнього розвитку виступають ключовими чинниками, що стимулюють інноваційні зміни в бібліотечній галузі. Ці трансформації охоплюють усі аспекти діяльності бібліотек, стосуються основних сфер їх функціонування та насамперед впливають на комунікативні взаємодії з зовнішнім середовищем. Паралельно з інституційними змінами відбувається активне оновлення організаційно-технологічних підходів у бібліотечній системі. Виклики сучасності накладають вагомий відбиток на функції бібліотек, змінюючи їхню соціальну роль у суспільстві [19].

Трансформація бібліотек супроводжується руйнуванням усталених стереотипів щодо їх взаємодії з суспільством. Особливо помітний вплив на ці процеси має інформатизація, котра дедалі більше визначає вектор розвитку бібліотечного середовища. У нових умовах інформаційних технологій бібліотеки виступають активними суб'єктами цього процесу, інтегруючи широкий спектр користувачів у змінений комунікативний формат, зокрема через використання мережових інформаційних ресурсів. Завдяки цьому відбувається поступове формування інформаційної свідомості серед різних соціальних груп [139].

В. Пальчук зазначає, що головна місія бібліотек полягає у зборі, збереженні, створенні, поширенні та забезпеченні доступу до загальнодоступної інформації. Відтак вони відіграють вагому роль у

трансформації інформації в цінний національний ресурс, що стає базою для сталого розвитку суспільства. За прогнозами експертів, значення бібліотек у збереженні національних інформаційних ресурсів та забезпеченні універсального доступу до них із використанням інтернет-технологій продовжуватиме зростати. Нині спектр інформаційних послуг і продуктів, що пропонуються населенню, постійно розширюється. Зокрема, зростає увага до створення фактографічних баз даних із питань соціального захисту, права, економіки, місцевого самоврядування, підприємництва, соціокультурного розвитку регіонів, а також краєзнавства [91].

У професійну діяльність бібліотек поступово впроваджуються аналітичні методи обробки інформації. Це виражається в підготовці тематичних дайджестів і аналітичних добірок на основі документальних текстових фрагментів. Бібліографічна інформація в сучасних умовах усе частіше виконує допоміжну роль внутрішнього використання або виступає інструментом навігації у мережевих ресурсах [18]. Проте кінцевим результатом інформаційного обслуговування стають повнотекстові та аналітичні матеріали, які набувають особливого значення для користувачів.

Сьогодні бібліотеки дедалі чіткіше усвідомлюють свою місію як навігаторів у складному й необмеженому інформаційному полі. Це виокремлює їх серед інших комунікативних інституцій суспільства. Водночас у професійній свідомості бібліотечних працівників дедалі більшого поширення набуває ідея забезпечення доступу до інформації, перевершуючи традиційну концепцію її володіння.

Т. Гранчак звертає увагу, у сучасних умовах інформаційна функція бібліотек виходить за межі лише забезпечення доступу до інформації, перетворюючись на ресурсно-оцінювальну діяльність. Її реалізація охоплює оцінювання та забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, що стає основою інноваційних змін у змісті, організації, технологіях і методах роботи бібліотек [26]. Головний результат цих трансформацій – підвищення цінності бібліотечних послуг в очах користувачів.

Динаміка розвитку інтернет-аудиторії України також впливає на бібліотечну сферу. Так, кількість українських користувачів Інтернету з кожним роком зростає все більше.

Експонентне зростання інформаційно-комунікаційних технологій значно посилило й інші функції бібліотек: соціальну, меморіальну, комунікативну, кумулятивну тощо.

Згідно Т. Гранчак, особливої ваги набуває меморіальна функція, що передбачає збір і збереження інформації на різноманітних носіях. Будь-яка бібліотека – незалежно від масштабу – виступає місцевим хранителем людської пам'яті, виконуючи важливу роль у культурному розвитку суспільства [31, с. 15].

Також бібліотеки активно беруть участь у передачі культурного досвіду й колективної пам'яті між поколіннями, що зближує їх із освітньою сферою. У сучасному інформаційному суспільстві навчання стає безперервним процесом, а доступ до нових знань неможливий без ресурсів бібліотек. Таким чином, зростає значення освітньої (ретранслюючої) функції бібліотек, особливо в контексті їх внеску у систему безперервної освіти [31, с. 12].

Особливо яскраво меморіальна та освітня функції бібліотек проявляються у краєзнавчій діяльності. Останніми роками ця робота отримала новий поштовх до розвитку, завдяки посиленню історико-дослідницької складової бібліотечного краєзнавства. Окрім цього, бібліотеки поступово інтегруються в соціокультурну інфраструктуру регіонів, створюючи унікальне інформаційно-комунікаційне середовище. Вони приділяють значну увагу не лише підтримці національної культури, але й формуванню міжкультурних взаємовідносин.

Бібліотеки сьогодні відіграють важливу роль у формуванні громадянського суспільства. Завдяки залученню населення до своїх заходів та ініціатив вони стимулюють соціальну активність, сприяють розвитку громадянської свідомості та створюють сприятливий соціальний мікроклімат у своєму регіоні [89, с. 4].

Розвиток бібліотек значною мірою залежить від нових реалій суспільного життя, зокрема на регіональному рівні. Після впровадження Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» бібліотеки отримали нові умови для своєї діяльності. Вони перейшли у комунальну власність, що в деяких областях призвело до скорочення їхньої кількості, об'єднання сільських і шкільних книгозбірень, а також децентралізації. Рішення щодо підтримки та розвитку бібліотек різняться залежно від регіону, і багато в чому це визначається тим, наскільки важливою є їхня роль у соціокультурному середовищі кожної окремої території [112].

Роль бібліотеки в культурно-освітній та інформаційній інфраструктурі регіону зазнає значних змін, що зумовлює переосмислення її функцій у громадському й політичному житті, а також у процесах розвитку місцевого самоврядування та активізації соціальної діяльності населення. Ці зміни охоплюють кілька ключових аспектів. По-перше, бібліотеки традиційно відігравали вагомий роль як носії та провідники культури, виступаючи осередками збереження і трансляції культурної спадщини. У цьому контексті вони залишаються унікальними інституціями, які об'єднують знання, освіту та культуру.

По-друге, бібліотеки історично були важливим інструментом реалізації державної політики, забезпечуючи інформаційну підтримку для органів влади всіх рівнів. На сучасному етапі вони трансформуються у своєрідні комунікаційні платформи, що слугують мостом між місцевою адміністрацією і громадськістю. З одного боку, бібліотеки сприяють формуванню і поширенню громадської думки, доносячи її до владних структур, а з іншого – виконують функцію інформування населення про діяльність місцевої влади.

По-третє, соціальна функція публічних бібліотек набуває все більшого значення. Сьогодні їхня діяльність зосереджується на вирішенні практичних питань, що стосуються повсякденного життя громадян. У цьому контексті бібліотеки стають важливими інформаційними центрами для різноманітних соціальних груп.

Четвертий аспект стосується пріоритетності інформаційної функції бібліотек. Суттєво зростає значущість їхньої здатності забезпечувати користувачів аналізованою, структурованою та оперативно доступною інформацією. Інформація дедалі більше розглядається як продукт із концептуально-фактографічним наповненням, що відповідає потребам суспільства і резюмує результати розширених інформаційних пошуків [101].

Професійні вимоги до бібліотекарів також змінюються. Від них очікується не лише висока точність у перевірці опублікованих даних, але й навички роботи в мережевому середовищі, компетентне використання бібліографічних ресурсів, вибір оптимальних шляхів пошуку інформації та розробка алгоритмів для фактографічного й бібліографічного дослідження. Ефективна реалізація цих завдань вимагає налагодження чіткої схеми реагування на інформаційні запити. Вона включає такі етапи:

- ідентифікація потенційних споживачів інформації;
- ухвалення та уточнення поставленого запиту;
- оптимізацію пошукових процесів;
- добір інформації для окремих користувачів чи груп населення;
- аналіз доречності подальшого використання інформації;
- збереження відібраних матеріалів із врахуванням аспектів часу, носіїв інформації та доступності.

Одним із найважливіших напрямків роботи сучасних бібліотек є створення інтелектуальної продукції, яка є затребуваною як з боку громадян, так і з боку місцевої влади. Їхні ресурси дедалі більше використовуються для розвитку інтелектуальної еліти суспільства, розширення громадських зв'язків і вдосконалення комфорту обслуговування. Водночас активна підтримка і залученість населення до діяльності бібліотек стають визначальними чинниками їхньої успішності. Таким чином, сучасна публічна бібліотека перетворюється на багатофункціональний осередок суспільного розвитку, що гармонійно поєднує культурну, освітню та інформаційну складові [82].

Правове забезпечення бібліотечної сфери є фундаментом її стабільного

функціонування та розвитку, оскільки воно визначає базові принципи організації роботи, окреслює статус бібліотек у системі культурних інституцій, регулює порядок фінансування, кадрової політики й управління ресурсами. Нормативні документи створюють підґрунтя для реалізації бібліотеками своєї місії у сфері збереження й поширення знань, а також для їхньої інтеграції в сучасний інформаційний простір. У нинішніх умовах цифровізації та зростання потреб суспільства у відкритому доступі до інформації роль правового регулювання посилюється, адже саме воно забезпечує трансформацію бібліотек із традиційних книгосховищ у сучасні інформаційно-комунікаційні центри, діяльність яких відповідає викликам часу та стратегічним завданням держави.

Нормативно-правова база відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування бібліотечних установ, оскільки саме вона регламентує основні засади їх діяльності, визначає правовий статус, структуру, функції, механізми фінансування та взаємодії з органами державної влади. У сучасних умовах проблема законодавчого регулювання стає особливо актуальною, оскільки бібліотеки трансформуються з традиційних книгозбірень у повноцінні інформаційно-культурні центри, діяльність яких повинна відповідати вимогам часу.

Т. Дмитрук аналізує ключові законодавчі акти та нормативні документи, що формують правове поле для діяльності бібліотек в Україні. Авторка наголошує, що основою законодавчої підтримки бібліотек є Конституція України, Закони України «Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про національну програму інформатизації» тощо. До важливих нормативних актів належать підзаконні документи – накази відповідних міністерств та постанови Кабінету Міністрів, що деталізують організаційні, кадрові, фінансові й інформаційно-технологічні аспекти бібліотечної діяльності. Т. Дмитрук також згадує роль державної політики, що через нормативно-правові механізми стимулює

впровадження інновацій у бібліотечній справі, забезпечення стандартів обслуговування, відкритого доступу до ресурсів та ефективності управління. Такий огляд дозволяє зрозуміти, наскільки комплексна система нормативного забезпечення покриває всі рівні діяльності бібліотек – від загальнодержавних принципів до конкретних правил функціонування [35].

Для цілісного аналізу правових засад діяльності бібліотек необхідно враховувати комплекс основних нормативно-правових документів, якими вони керуються у своїй роботі. Насамперед це Конституція України, яка гарантує право громадян на доступ до культурних цінностей та інформації, а також забезпечення державної підтримки у сфері культури [55].

Базовим нормативно-правовим актом, що регулює діяльність бібліотек та розвиток бібліотечної справи, є Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», у якому визначено статус бібліотек, їхні основні функції, права користувачів, структуру бібліотечної системи України, а також завдання щодо забезпечення вільного доступу до інформаційних і культурних ресурсів. Крім того, у законі встановлено принципи державної підтримки бібліотек, гарантії фінансування їхньої діяльності, умови збереження та використання бібліотечних фондів, порядок комплектування та каталогізації документів. Важливим є й положення про права бібліотек у сфері міжнародного співробітництва, що відкриває можливості інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір. У редакціях та змінах до закону, ухвалених у подальші роки, акцент зроблено на необхідності інноваційного розвитку, створення електронних бібліотек, розширення дистанційних форм обслуговування користувачів, а також упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у практику бібліотечної справи. Це свідчить про його динамічний характер і здатність адаптуватися до викликів часу [105].

Суттєве значення для нормативного регулювання діяльності бібліотек має також Закон України «Про культуру», де бібліотека визнається як один із ключових закладів культури, що сприяє задоволенню духовних і культурних потреб громадян. Закон визначає правові та організаційні основи

функціонування закладів культури, гарантує право на творчість, культурне самовираження, доступ до національної спадщини [111].

Правові аспекти доступу до інформації, її збирання, використання та зберігання регламентуються Законом України «Про інформацію» та Законом «Про доступ до публічної інформації». Ці акти визначають поняття інформації, встановлюють правила доступу до неї, захисту персональних даних та гарантують право кожного на отримання відкритої публічної інформації, що є особливо актуальним у діяльності бібліотек, які оперують великими масивами даних. Закон «Про інформацію» класифікує інформацію за змістом (соціологічна, статистична, науково-технічна, правова тощо) та за режимом доступу (відкрита, з обмеженим доступом), встановлює основні принципи інформаційних відносин, визначає суб'єктів інформаційної діяльності та їхні права. Закон також містить норми щодо достовірності, повноти, своєчасності та доступності інформації, що має особливе значення для забезпечення якісного бібліотечного обслуговування [110].

Закон «Про доступ до публічної інформації» деталізує механізми реалізації права на інформацію, встановлює процедури запиту, строки надання відповіді, а також передбачає обов'язок органів влади оприлюднювати публічну інформацію у відкритому доступі, зокрема через офіційні вебсайти. Для бібліотек це означає можливість як отримання інформації з офіційних джерел для задоволення інформаційних потреб користувачів, так і дотримання вимог щодо прозорості власної діяльності, якщо мова йде про публічні бібліотеки [107].

Важливу роль у розвитку інформаційної інфраструктури бібліотек відіграє Закон України «Про Національну програму інформатизації», у якому визначено пріоритети державної політики у сфері інформатизації, зокрема створення сучасних інформаційних систем та впровадження інформаційних технологій у бібліотечну практику. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» також є ключовим у забезпеченні юридичної легітимності цифрових процесів у бібліотечній справі [113].

Окрім зазначених законодавчих актів, важливе місце у правовому полі бібліотечної діяльності займає Закон України «Про захист персональних даних», у якому регламентовано порядок збору, обробки та захисту персональних даних користувачів бібліотек, що особливо актуально в умовах розвитку електронних каталогів і дистанційних сервісів [109]. Важливим для формування національного бібліотечного фонду є Закон України «Про обов'язковий примірник документів», який гарантує надходження всіх видань до фондів бібліотек і забезпечує збереження культурної спадщини. У ньому унормовується питання розвитку сучасної інформаційної інфраструктури та інтеграцію бібліотек у цифровий простір [114].

Окрему групу джерел становлять Постанови Кабінету Міністрів України та накази Міністерства культури України, що деталізують організаційні та кадрові питання бібліотечної справи. Наприклад, «Про затвердження Порядку виплати доплати за вислугу років працівникам державних і комунальних бібліотек» визначає додаткові стимули для фахівців бібліотечної сфери [108], «Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки» регулює матеріальне забезпечення бібліотекарів [106].

У «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» зазначено, що бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України. Згідно зі Стратегією, бібліотеки мають забезпечувати рівний доступ громадян до інформації, знань і цифрових ресурсів, що є ключовим для формування відкритого, демократичного та інклюзивного суспільства. У Стратегії також акцентується на необхідності створення та розвитку електронних інформаційних ресурсів,

зокрема національної електронної бібліотеки, цифрових колекцій та архівів, що забезпечує збереження та популяризацію культурної спадщини. Бібліотеки розглядаються як інституції, що формують контент, надають до нього доступ і забезпечують його довготривале зберігання. Таким чином, вони виступають не лише споживачами, а й виробниками інформації. У даному нормативному документі також визначено напрями модернізації бібліотек, зокрема розвиток електронних послуг, підвищення якості обслуговування користувачів та інтеграцію у глобальний інформаційний простір [115].

У діяльності бібліотек, які прагнуть відіграти активну роль у формуванні національного інформаційного простору, стандарти з інформації та документації виступають не просто технічними вказівками, а основою для якісної побудови каталогів, пошукових систем, систем класифікації й індексування. Так, ДСТУ 2395–2000 «Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування» ставить перед собою завдання уніфікувати підхід до аналізу документів: обстеження документа, виділення предмета, ідентифікацію понять і добір термінів індексування (за методикою дескрипторного типу). У контексті національного інформаційного простору це означає, що бібліотечні каталоги, предметні покажчики та інформаційні бази зможуть бути уніфікованими, взаємодіючими й сумісними між собою [36].

Крім того, стандарти, як-от ДСТУ 4031–2001 «Багатомовний тезаурус. Методика розроблення» і ДСТУ 4032–2001 «Одномовний тезаурус. Методика розроблення», забезпечують методологічні підґрунтя для створення контрольованих словників термінів – основи семантичної індексації в інформаційних системах. Використання таких тезаурусів дає змогу здійснювати точний семантичний зв'язок між запитом користувачів і документами, незалежно від бібліотеки чи регіону. Таким чином, бібліотеки стають не лише місцями зберігання книг, але й вузлами єдиної лінгвістичної інфраструктури інформаційного простору [39; 40].

Ще один важливий стандарт – ДСТУ 3582:2013 «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила» – регламентує правила скорочень у бібліографічному описі. В уніфікації форматів опису документів у бібліотеках по всій Україні ця норма сприяє однорідності представлення даних, що важливо для інтеграції каталогів та обміну інформацією між бібліотеками. Без суворого дотримання таких стандартів можуть утворюватися інформаційні бар'єри: невідповідні форми опису, різні стилі скорочення, що ускладнюють пошук і союзню обробку даних [37].

Стандарт ДСТУ 3814:2013 «Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг» регламентує порядок використання ISBN, що є ключовим елементом у ідентифікації видань у бібліотеках. У національному інформаційному просторі це дозволяє гарантовано інтегрувати каталоги - якщо кожна книга має стандартизований ідентифікатор, її легко відслідковувати в різних системах, а бібліотеки можуть ефективніше співпрацювати у видачі даних [38].

Не менш важливим є стандарт ДСТУ 5034:2008 «Інформація та документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять», який уніфікує термінологію, що стосується процесів пошуку, відбору, обробки, зберігання й розповсюдження інформації. У межах національного інформаційного простору бібліотеки, застосовуючи єдину термінологію, зможуть уникнути неоднозначностей у трактуванні процесів, спільно впроваджувати стандартизовані сервіси обміну метаданими та інтероперабельності [41].

Так, у сукупності ці стандарти дають бібліотекам методологічні, семантичні та технічні засади для того, щоб стати рівноправними учасниками національної інформаційної мережі. Вони забезпечують уніфікацію індексування, каталогізації, опису, семантичного зв'язку — все це є ключовим для того, щоб різні бібліотеки могли «говорити однією мовою» у спільному інформаційному просторі.

Отже, аналіз історіографії свідчить, що дослідження ролі бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України є багатограними й охоплюють широке коло питань – від інноваційних процесів та цифрової трансформації бібліотечної діяльності до нормативно-правового забезпечення функціонування бібліотек. Наукові праці останнього десятиліття підкреслюють зростаюче значення впровадження новітніх технологій, розвитку електронних ресурсів та адаптації бібліотек до інформаційних викликів сучасності. Водночас у дослідженнях акцентується необхідність комплексного підходу до управління цими змінами та підвищення професійної компетентності бібліотекарів у цифровій сфері.

Нормативно-правова база, що регламентує діяльність бібліотек, виступає фундаментом для реалізації їхньої місії як інформаційно-культурних центрів у суспільстві. Таким чином, історіографія підтверджує, що бібліотеки відіграють ключову роль у формуванні національного інформаційного простору, забезпечуючи збереження культурної спадщини, доступ до інформації та підтримку інформаційної безпеки України в умовах цифрової епохи.

Таким чином, в результаті виконання розділу було визначено, що бібліотеки в сучасних умовах виступають не лише як хранителі знань, а як активні учасники цифрової трансформації та інформаційної політики держави. Вони забезпечують доступ до достовірної інформації, формують інформаційну грамотність громадян і сприяють зміцненню інформаційного суверенітету України. Історіографічний аналіз підтверджує, що роль бібліотек у національному інформаційному просторі є стратегічно важливою та потребує подальшого розвитку й підтримки.

РОЗДІЛ 2

ВІТЧИЗНЯНІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

2.1. Забезпечення бібліотекам вільного доступу до інформації

Важливим аспектом вільного доступу є правове забезпечення. Право громадян на вільний доступ до інформації є одним із ключових конституційних прав, гарантованих Основним Законом України. Згідно зі статтею 34 Конституції України, кожному гарантується свобода думки і слова, а також право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію будь-яким законним способом. Це положення створює правову основу для відкритості інформації та прозорості діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування. Водночас Конституція визначає межі реалізації цього права, наголошуючи, що воно не повинно порушувати права та свободи інших осіб, завдавати шкоди репутації, безпеці, громадському порядку або здоров'ю населення. Додатково, у статті 32 зазначено, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, що забезпечує захист персональних даних у контексті доступу до інформації. Конституційні гарантії реалізуються через відповідне законодавство, зокрема Закон України «Про доступ до публічної інформації», який регламентує порядок подання запитів, строки відповіді, а також механізми оскарження відмови в доступі [55].

В Україні діють нормативно-правові акти, що регламентують діяльність бібліотек та закріплюють право громадян на доступ до інформації, серед них – Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», а також Закон України «Про доступ до публічної інформації». Ці документи гарантують, що бібліотеки виконують функцію посередника між державою, суспільством і користувачем, забезпечуючи прозорість інформаційних потоків і захист права кожної особи на отримання знань. Водночас розвиток відкритого доступу стикається з низкою викликів: недостатнім фінансуванням бібліотек,

обмеженістю матеріально-технічної бази, браком кваліфікованих кадрів, здатних працювати з сучасними цифровими платформами [105; 107].

У сучасному світі бібліотеки посідають ключове місце в розвитку інформаційного суспільства, оскільки вони забезпечують громадянам доступ до знань, сприяють поширенню інформаційних ресурсів і формують єдине культурно-освітнє середовище. В Україні трансформація бібліотек від традиційних книгосховищ до відкритих інформаційних центрів відбувається в умовах цифровізації та розвитку комунікаційних технологій, що дозволяє значно розширити можливості їхньої діяльності [50, с. 94]. Одним із пріоритетних завдань на сьогоднішній день – є забезпечення бібліотекам вільного доступу до інформації, що безпосередньо впливає на демократизацію суспільства, підвищення рівня освіченості населення та розвиток науки й культури [70, с. 604].

Вільний доступ до інформації у бібліотеках означає не лише фізичну можливість користуватися фондами, а й створення таких умов, за яких кожен користувач має рівні права та можливості отримати необхідні знання незалежно від соціального статусу, матеріального становища чи місця проживання [116, с. 13]. Для цього бібліотеки активно впроваджують електронні каталоги, цифрові бази даних, віддалений доступ до ресурсів, електронні бібліотеки та репозитарії. Серед ключових прикладів можна назвати проєкти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, яка створює електронні колекції наукових і освітніх матеріалів та надає відкритий доступ до них через мережу Інтернет. Це суттєво розширює аудиторію користувачів і дозволяє інтегрувати українські бібліотеки у світовий інформаційний простір [11, с. 45–46].

Розширення доступу до інформації в бібліотеках також тісно пов'язане із впровадженням інноваційних послуг. Це стосується створення інтернет-зон у читальних залах, надання доступу до наукових баз даних, впровадження технологій електронного документообігу, віртуальних довідкових служб, електронної доставки документів [137, с. 39]. Такі інновації дозволяють

бібліотекам перетворюватися на інформаційно-комунікаційні хаби, які задовольняють освітні, професійні та наукові потреби різних категорій користувачів.

Бібліотеки відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні вільного доступу громадян до інформації, особливо в контексті соціально-правового інформування. Традиційно бібліотечні установи слугували провідниками державної політики в інформаційному полі, але сьогодні їхня функція значно розширилася: бібліотеки трансформуються в сучасні інформаційні центри громади. Це означає, що вони не лише збирають і надають доступ до знань, а й активно долучаються до формування громадської думки та взаємодіють з органами влади.

Інформаційна діяльність бібліотек охоплює широкий спектр тем, актуальних для щоденного життя громадян: рішення місцевої влади, інформація про соціальні пільги, питання зайнятості, навчання, житло, охорону здоров'я тощо. Бібліотекарі створюють тематичні добірки, дайджести, інформаційні дос'є, що забезпечують населенню оперативну, об'єктивну та доступну інформацію. Таким чином, бібліотеки функціонують як аналітичні майданчики, що не просто передають інформацію, а й систематизують її, адаптуючи до потреб конкретної громади [136, с. 1]. У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки вже не є лише місцями зберігання книг – вони трансформуються в інформаційні центри, що забезпечують вільний доступ до знань. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграє Інтернет, який розширює можливості бібліотек: створюються веб-сайти, електронні каталоги, повнотекстові бази даних; користувачі можуть дистанційно отримувати доступ до електронних журналів, матеріалів конференцій, правових документів тощо; бібліотекарі використовують онлайн-ресурси для професійного розвитку: навчальні курси, вебінари, форуми; інтернет також створює новий комунікаційний простір: електронна пошта, форуми, онлайн-конференції дозволяють фахівцям спілкуватися, ділитися досвідом та координувати діяльність.

Успішним прикладом є український портал «Бібліотечний світ України», що об'єднує ресурси та надає фахову інформацію. Однак викликом залишається нерівний доступ до Інтернету, особливо у сільських бібліотеках. Це обмежує можливості багатьох користувачів і бібліотекарів [121].

Сучасні публічні бібліотеки трансформуються в інформаційно-комунікаційні центри, де доступ до інформації здійснюється не лише через друковані джерела, а й через електронні ресурси та онлайн-сервіси. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) забезпечили цифровий прорив, що значно розширив: кількість доступних джерел, способи їх подачі, можливості користувачів у їх використанні. Основні напрями забезпечення доступу до інформації: оцифрування традиційних ресурсів: переведення в цифровий формат рукописів, стародруків, періодики, фото- та відеоматеріалів; створення віртуальних копій мистецьких, культурних та історичних об'єктів; електронні бібліотеки та бази даних: розробка електронних каталогів, баз даних, інтерактивних порталів; створення електронних навчальних центрів для підтримки самоосвіти, підвищення кваліфікації; використання соціальних медіа: поширення інформації через Facebook, YouTube, Twitter; створення цифрового іміджу бібліотеки та розширення охоплення аудиторії; розвиток дистанційного доступу: доступ до електронних книг, журналів, наукових статей з власних пристроїв користувачів; підключення до зовнішніх колекцій з високою пропускнуою здатністю мереж [126].

Щоб забезпечити доступ до інформації, бібліотека має бути оснащена комп'ютерами з підключенням до інтернету, принтерами, сканерами, мережевим обладнанням. Також важливе впровадження автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (АБІС), які поєднують обробку паперових і електронних ресурсів. Бібліотеки створюють вебсайти, блоги, спеціальні сторінки з каталогами, рубриками, посиланнями на ресурси. Це дозволяє віддаленим користувачам отримувати інформацію, орієнтуватися в ресурсах і послугах бібліотеки [124, с. 17]

У процесі реформування системи вищої освіти бібліотеки розглядаються як невід’ємна складова навчального закладу, що безпосередньо впливає на якість освітньої та наукової діяльності. Університетська бібліотека має не лише зберігати інформацію, а й забезпечувати ефективний доступ до неї студентам, аспірантам, викладачам та дослідникам. Сучасна університетська бібліотека повинна забезпечувати оперативний, зручний і рівноправний доступ до інформаційних ресурсів усім категоріям користувачів. Це досягається шляхом поєднання традиційних бібліотечних фондів з електронними джерелами, запровадженням нових сервісів, гнучкого реагування на запити аудиторії та інноваційного підходу до обслуговування. Бібліотека вже не є лише «сховищем книг» - вона стає динамічним інформаційним хабом, де користувач не просто отримує інформацію, а вчиться з нею працювати, створює нові знання і стає учасником освітнього процесу нового рівня [58, с. 206].

Особливого значення в умовах інформаційного суспільства набуває співпраця бібліотек із міжнародними організаціями та участь у глобальних ініціативах відкритого доступу [137, с. 39]. Це сприяє поширенню українських наукових здобутків у світі та інтеграції України в європейський та світовий науково-освітній простір. Таким чином, вільний доступ до інформації в бібліотеках стає не лише гарантією реалізації конституційного права громадян на інформацію, а й важливим чинником демократичного розвитку, забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства та формування інформаційної культури сучасної людини.

Питання доступу до інформації в бібліотеках у сучасних умовах розкривається через активну міжнародну співпрацю, впровадження інноваційних сервісів, цифровізацію та адаптацію до викликів сьогодення. Як засвідчує досвід Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), розширення доступу до інформації відбувається не лише через розвиток внутрішніх ресурсів, а й завдяки активній інтеграції у світовий бібліотечний простір. Бібліотека є членом низки авторитетних міжнародних

організацій, таких як IFLA, CENL, CERL, що відкриває доступ до глобальних інформаційних ресурсів та сприяє обміну досвідом [77].

У монографії В. Медведєвої та О. Шендрик підкреслюється, що доступ до інформації в бібліотеках сьогодні має розглядатися як складова глобальної співпраці. Бібліотеки стають порталами, що забезпечують вільний доступ до національної та міжнародної інформації через участь у світових організаціях (IFLA, CERL тощо) й реалізацію міжнародних проектів. За умов інформатизації суспільства бібліотеки повинні діяти як мости між глобальними ресурсами і місцевими громадами: перенесення колекцій у цифровий формат, обмін інформацією з партнерами, створення електронних каталогів і архівів – усе це забезпечує доступ користувачів до інформації незалежно від географічних і технічних бар'єрів. При цьому критично важливими є модернізація мережевої інфраструктури, підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців у сфері ІКТ, а також активне просування бібліотечних сервісів серед користувачів, щоб знати про їхній існування та ефективно ними користуватись [73, с. 245].

У статті А. Лихогляд розглядається, як під час воєнного стану доступ до інформації в бібліотеках стає не просто базовою функцією, а стратегічним інструментом збереження національної культури та комунікації з зовнішнім світом. Асоціація активно співпрацює з міжнародними партнерами, реалізує проекти з обміну, бере участь у мережевих сервісах і підтримує бібліотеки як центри доступу до знань у кризових умовах. Зокрема, підкреслюється, що через міжнародні зв'язки УБА забезпечує українським бібліотекам доступ до ресурсів, досвіду та технологій, що суттєво посилює їх інформаційні можливості навіть в умовах обмежених ресурсів [65].

Впровадження електронних технологій у роботу бібліотек, які традиційно виконують функцію центрів збереження та використання знань, надало потужний імпульс для їх трансформації. Зокрема, у сфері покращення сервісних послуг бібліотеки змогли значно розширити аудиторію своїх користувачів за межами фізичних стін будівлі. Внаслідок цифровізації

бібліотеки отримали можливість надавати доступ до своїх ресурсів у режимі 24/7, незалежно від географічного розташування користувача. Онлайн-каталоги, електронні бази даних, повнотекстові архіви, дистанційні консультації та сервіси електронної доставки документів зробили бібліотечні послуги більш мобільними, зручними та орієнтованими на індивідуальні потреби. Такий підхід сприяє не лише оперативному задоволенню інформаційних запитів, а й розвитку нових форм взаємодії між бібліотекою та користувачем, зокрема через соціальні мережі, віртуальні виставки, вебінари та онлайн-зустрічі. Усе це суттєво підвищує рівень доступності до знань та сприяє інтеграції бібліотек у глобальний інформаційний простір [91, с. 310–311].

Бібліотечна спільнота протягом останніх десятиліть висловлювала обґрунтовані побоювання щодо того, що нові пошуково-довідкові інструменти Інтернету можуть витіснити традиційну бібліотечну діяльність, поставивши під сумнів її значущість у сучасній ціннісній парадигмі суспільства. Статистичні дані, зокрема зниження кількості відвідувачів бібліотек і зменшення обсягів книговидачі, на тлі зростання доступності Інтернету, підтверджують втрату бібліотеками провідної позиції у сфері задоволення інформаційних потреб населення. Інформаційне суспільство, базоване на принципах самообслуговування та безпосереднього доступу до інтелектуального продукту без посередників, значно звужує конкурентні переваги традиційної бібліотеки [57, с. 97].

Втім, об'єктивна оцінка ситуації дозволяє зробити акцент на тих засобах і технологіях, які здатні суттєво модернізувати бібліотечну діяльність та адаптувати її до сучасних вимог. Зокрема, використання технологій веб 2.0 для неформальної комунікації з користувачами, а також застосування PR-технологій для популяризації бібліотечних продуктів, відкривають нові перспективи [61, с. 101]. Проте одночасно із впровадженням технічних новацій така переорієнтація вимагає глибинних світоглядних змін у науковому й професійному середовищі. Електронна бібліотека це інноваційний засіб

забезпечення універсального доступу до інформації, який руйнує просторові й часові бар'єри. Вона дозволяє кожному користувачеві, незалежно від місця перебування, отримати доступ до повнотекстових документів, наукових публікацій, архівів чи цифрових колекцій через інтернет. В електронних бібліотеках поєднуються внутрішні ресурси з зовнішніми базами даних, забезпечуючи широкий спектр інформаційних сервісів: пошук, навігацію, перегляд та завантаження [94, с. 53–57].

Упродовж всієї історії існування бібліотек їх основними функціями залишалися комунікаційна та інформаційна діяльність, спрямовані на встановлення ефективного зворотного зв'язку з користувачами та задоволення їхніх потреб. Комунікаційна функція сьогодні передбачає організацію взаємодії користувача із соціальною пам'яттю людства через доступ до накопичених культурних надбань. Бібліотека функціонує як частина складних систем соціальної комунікації, забезпечуючи створення, обробку, зберігання та розповсюдження документальних ресурсів загального користування [137, с. 39].

Комунікаційна функція передбачає функціонування бібліотеки як платформи для обміну знаннями між користувачами, бібліотекарями та спільнотою загалом – через виставки, дискусії, зустрічі, публічні заходи та засоби масової комунікації. Інформаційна функція – це безперервне забезпечення користувачів достовірними даними, довідково-бібліографічними ресурсами, базами даних, документами та знаннями, що відповідають їхнім інформаційним запитам. Обидві функції взаємопов'язані: комунікація стимулює формулювання нових інформаційних потреб, а інформаційне забезпечення – породжує нові теми для обміну й дискусій. Так бібліотека виступає не просто як сховище контенту, а як живий центр інформаційного життя, у якому знання не просто передається – воно циркулює, осмислюється та оновлюється [122, с. 120–122].

Попри еволюцію ролей бібліотек у цифрову еру, комунікаційна та інформаційна функції лишаються їхньою основною сутністю. Комунікаційна

функція полягає в тому, що бібліотека виступає простором для спілкування, обміну ідеями, взаємодії між читачами, фахівцями й спільнотою. Інформаційна функція полягає у забезпеченні доступу до інформації – через довідки, каталогізацію, збирання, опрацювання та надання джерел знань [32, с. 1].

На сучасному етапі бібліотеки продовжують створювати умови для задоволення інформаційних потреб суспільства шляхом формування доступу як до власних фондів, так і до інформаційних ресурсів інших установ через активний міжбібліотечний обмін оцифрованими фондами та підписку на електронні ресурси [137, с. 39]. Такий підхід дає можливість об'єднати значну частину світових бібліотечних, архівних і документальних колекцій під єдиним «віртуальним дахом». Варто зазначити, що спектр інформаційних потреб користувачів залишається надзвичайно широким – від професійної діяльності до питань повсякденного життя.

Таким чином, сучасна бібліотека не лише реагує на виклики інформаційного суспільства, але й формує нові підходи до інтеграції традиційного знання і новітніх технологій, стаючи важливим елементом інтелектуального та культурного розвитку суспільства.

Комунікаційна функція тісно взаємопов'язана з інформаційною, яка охоплює сам процес передавання даних, тобто технологічно організований процес комунікації. Водночас поняття «комунікація» в розрізі інституційної специфіки бібліотеки слугує здебільшого для визначення принципів соціальної взаємодії, а не конкретних методів її реалізації. Інформаційна ж функція пронизує всі аспекти бібліотечної діяльності, супроводжуючи звернення до змісту документів і будь-яку роботу з семантикою. Це передбачає виділення сенсу документів, створення нової інформації та метазнань [60, с. 42].

Технологічна модернізація бібліотек значно посилила їхню інформаційну функцію, перетворивши бібліотеки на важливих учасників інформаційного простору [60, с. 41]. Сучасна бібліотека активно збирає та

зберігає знання в електронному форматі. Це включає оцифрування власних колекцій і фондів, співпрацю з видавцями, архівами, іншими бібліотеками та авторами для отримання цифрових копій документів. Бібліотека також бере участь у формуванні документних потоків, аналітико-синтетичній обробці даних, їхній систематизації й оцінці інформаційно-знаннєвих ресурсів [86, с. 95–96]. Виконуючи завдання каталогізації, систематизації та довідково-бібліографічного обслуговування, бібліотека закладає основу для багатьох сучасних знаннєвих процесів.

Особливість інформаційної функції сучасної бібліотеки полягає у її інтеграції з іншими учасниками інформаційного процесу та використанні різних каналів передачі даних. Вона активно займається оцінкою, інтерпретацією й фільтрацією інформації, створюючи зв'язки між різними масивами даних для забезпечення користувачам доступу до багатого спектра джерел знань і соціально значущої інформації. До останніх десятиліть бібліотеки переважно визначалися фізичним простором, який вони займали, своїми фондами та аудиторією відвідувачів. Документні фонди були організовані таким чином, щоб користувач міг легко знайти потрібні матеріали, проте це часто вимагало знання системи зберігання та пристосування до складної ієрархічної структури установи. Дослідники повинні були «звикати» до специфічного устрою кожної бібліотеки, щоб максимально ефективно використовувати її ресурси [137, с. 38].

Сучасна модель бібліотечного обслуговування виходить за межі роботи лише з локальним фондом однієї установи. Вона пропонує нові можливості доступу до інформації незалежно від географічного положення чи часу. Сучасні бібліотеки забезпечують доступ не лише до своїх фондів або локальних серверів, а й до глобальних інформаційних ресурсів. Бібліотеки все частіше переносять свою діяльність у віртуальний простір, дозволяючи користувачам отримувати інформацію через інтернет. Вони надають доступ до сторонніх ресурсів, створюють власні бази даних, цифрові колекції документів, веб-сайти й портали, а також пропонують віртуальні послуги з

пошуку необхідних даних [86, с. 94]. Сучасна бібліотека стає вузловим центром обробки й розподілу інформаційних потоків, виступаючи посередником між користувачем і безмежним світовим інформаційним простором. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що сучасні бібліотеки переживають масштабну трансформацію під впливом соціокультурних інновацій та цифрових технологій. Якщо у минулому вони визначалися переважно фізичним простором, фондами та відвідувачами, то нині їх діяльність охоплює широкий спектр функцій, які виходять за межі традиційного книгозберігання. Зростання обсягів інформаційних ресурсів, впровадження електронних технологій і розвиток глобальних інформаційних мереж стимулювали бібліотеки до модернізації сервісів і розширення аудиторії. Сучасні інформаційні виклики змусили бібліотечну спільноту шукати нові форми взаємодії з користувачами – від веб 2.0-технологій і PR-інструментів до формування віртуальних колекцій та створення баз даних, доступних онлайн.

Отже, сучасна бібліотека – це багатофункціональний центр збереження, обробки й поширення інформаційних ресурсів, здатний забезпечити ефективний доступ до глобальних потоків даних. Вона продовжує виконувати свою культурну й освітню місію, водночас формуючи нову парадигму соціальної комунікації та сприяючи розвитку інтелектуального і духовного потенціалу суспільства.

2.2. Збереження національної документальної спадщини

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства вітчизняні бібліотеки набувають особливого значення як ключові інституції збереження, популяризації та трансляції національної культурної спадщини. Вони виконують роль своєрідних центрів пам'яті, де зберігаються й систематизуються документи, що відображають багатовікову історію держави, її духовні й культурні надбання, а також слугують засобом забезпечення наступності між минулим, сучасним і майбутнім поколіннями.

Збереження національної культурної спадщини є однією з головних стратегічних функцій вітчизняних бібліотек, адже саме вони виступають сховищами історичної пам'яті, духовних і культурних надбань українського народу. У добу інформаційного суспільства бібліотеки перестають бути виключно місцем для зберігання книжок, вони трансформуються у сучасні центри, що забезпечують захист унікальних документів та їх популяризацію серед широких верств населення.

Однією з першочергових функцій бібліотек у цій сфері є збереження книжкових, друкованих і рукописних пам'яток, стародруків, архівних матеріалів, періодичних видань, картографічних матеріалів, фотодокументів, аудіо-та відеозаписів, що відображають історико-культурний розвиток України загалом і багатовіковий розвиток української культури, науки та освіти, зокрема. Спеціалізовані фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника та інших провідних установ містять унікальні колекції, що мають не лише наукову, а й значну культурну цінність. Вони забезпечують доступ дослідникам, викладачам, студентам і широкій громадськості до автентичних джерел, які формують національну ідентичність [127, с. 26].

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського відіграє провідну роль у цьому процесі, адже її фонди налічують мільйони одиниць зберігання, включно з унікальними рукописами XI–XVIII ст., архівами видатних діячів науки й культури. Також важливе місце займає Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника, де зберігаються колекції кирилических стародруків, рідкісні видання європейських та українських авторів, приватні архіви відомих діячів Галичини [43, с. 364].

Важливим прикладом збереження спадщини є діяльність Одеської національної наукової бібліотеки, яка є однією з найстаріших в Україні й відома своєю колекцією іноземних видань XIX–XX століть [16, с. 60–61]. Іншим яскравим прикладом виступає Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка, де функціонує спеціальний відділ рідкісних та цінних

видань, що налічує десятки тисяч примірників, серед яких інкунабули та перші українські друки [16, с. 64].

Збереження культурної спадщини у бібліотеках охоплює як традиційні, так і інноваційні напрями. До традиційних належить ретельний облік, реставрація та консервація документів, що мають особливу цінність. Натомість сучасні технології відкривають нові можливості у сфері цифровізації фондів: створення електронних копій книжкових пам'яток, рукописів, карт, фотографій та аудіовізуальних матеріалів дозволяє не лише захистити оригінали від фізичного зношення, а й забезпечити їх доступність для широкого кола користувачів у режимі онлайн [45, с. 115]. Це надзвичайно важливо в умовах глобалізації, коли українська культурна спадщина стає предметом міжнародного наукового та культурного обміну.

Ю. Вакуленко наголошується, що збереження культурного надбання – це не просто консервація об'єктів минулого, а активний інформаційно-технологічний процес. Бібліотеки в цій перспективі стають ключовими учасниками у захисті та популяризації спадщини через оцифрування унікальних матеріалів, створення електронних колекцій, архівів, тематичних баз даних. Також відзначається роль бібліотек у кооперації між установами на національному й міжнародному рівнях для обміну досвідом, ресурсами та методиками збереження [15, с. 62].

У монографії Ю. Горбана підкреслюється, що збереження національної культурної спадщини в бібліотеках – це не просто утримання старих книг у фонді, а комплексна діяльність з охорони, підтримки й популяризації книжкових пам'яток як артефактів культури. В роботі зазначається, що бібліотеки стають не лише сховищами культурної спадщини, а й активними учасниками її трансформації та поширення у цифровому середовищі [23, с. 154].

У сучасних умовах збереження національної культурної спадщини в бібліотеках включає не лише фізичну консервацію рідкісних та стародрукованих матеріалів, а й цифровізацію, оцифрування, створення

електронних архівів та онлайн-каталогів. Бібліотеки інтегрують свої фонди з національними й міжнародними електронними платформами, забезпечують відкритий доступ до цифрових копій культурних артефактів, тим самим мінімізуючи ризики пошкодження оригіналів. При цьому важливим аспектом є встановлення стандартів зберігання – контроль температури, вологості, освітлення, а також застосування методів реставрації. Таким чином бібліотека стає не лише сховищем культурних цінностей, а активним агентом їх доступності й популяризації в цифровому просторі [6, с. 195–197].

Особливого значення збереження культурної спадщини набуває в умовах воєнних дій, які створюють загрозу втрати унікальних пам'яток. Бібліотеки відіграють активну роль у їхньому захисті, переміщенні до безпечних місць, створенні цифрових копій, а також у залученні міжнародної підтримки для збереження фондів [26, с. 178; 81, с. 6]. Така діяльність є не лише частиною державної політики культурної безпеки, а й елементом захисту права суспільства на доступ до історичної пам'яті.

Не менш важливою є просвітницька функція бібліотек у сфері збереження культурної спадщини. Вони організовують виставки, конференції, лекції, культурно-освітні заходи, спрямовані на популяризацію національних надбань. Завдяки цьому бібліотеки стають платформами для формування громадянської свідомості та патріотизму, розширення знань про культурну спадщину й підвищення інтересу до неї серед різних вікових груп населення [26, с. 180; 81, с. 6].

Бібліотеки не лише охороняють фізичні носії – рідкісні видання, архівні документи, унікальні колекції, а перетворюють їх на життєвий інформаційний фонд через цифрові копії, електронні архіви, універсальні онлайн-доступи та інтероперабельні формати. При цьому підкреслюється важливість дотримання стандартів зберігання – контроль кліматичних умов, обмеження світла, використання кислотонейтральних матеріалів, а також застосування консерваційних і реставраційних методик [123].

Збереження національної культурної спадщини у бібліотеках потребує комплексного підходу, поєднуючи технологічні, організаційні та правові заходи. Важливою є співпраця між бібліотеками, державними інституціями й міжнародними організаціями для обміну знаннями, ресурсами й технологіями [98, с. 37]. Окремо слід виділити напрям цифровізації культурної спадщини, який активно впроваджується в українських бібліотеках. З метою збереження документів та розширення доступу до них створюються електронні колекції та цифрові архіви [30, с. 330]. Згідно з міжнародними документами ЮНЕСКО, такими як Хартія про збереження цифрової спадщини та Ванкуверська декларація, електронні документи визнаються важливою складовою світової культурної спадщини. Участь України у проектах, таких як Europeana, підтверджує прагнення країни інтегруватися в європейський культурний простір і розвивати національний цифровий контент. Створення ресурсів на зразок «Електронна Україніка» сприяє збереженню документальної спадщини, її популяризації та розвитку національної ідентичності, що є надзвичайно актуальним в умовах сучасних викликів, зокрема повномасштабної війни [135, с. 51–52].

Наприклад, проєкт «Електронна бібліотека України (ELibUkr)» надає користувачам доступ до наукових ресурсів та сприяє інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського створила «Електронну бібліотеку», де зібрані оцифровані копії рідкісних книг, стародруків та періодики [78, с. 16–18]. Львівська національна бібліотека імені В. Стефаника реалізує масштабну програму зі сканування та оцифрування своїх фондів, що особливо актуально в умовах воєнних загроз, коли існує небезпека втрати унікальних документів.

Збереження культурної спадщини в умовах воєнного стану є ще одним важливим викликом для бібліотек. Вони змушені оперативно реагувати на небезпеку, організовувати релокацію фондів у безпечні місця, створювати цифрові копії унікальних видань та залучати міжнародні грантові програми для підтримки своєї діяльності. Наприклад, у 2022–2023 роках низка

українських бібліотек отримала допомогу від ЮНЕСКО та Європейської бібліотечної асоціації для збереження фондів і підтримки процесів цифровізації [135, с. 51].

Окрім зберігання, бібліотеки активно займаються популяризацією культурної спадщини. Вони організовують виставки, конференції, презентації рідкісних видань, створюють віртуальні екскурсії, завдяки чому зростає інтерес суспільства до історичних пам'яток і підвищується рівень культурної свідомості населення. Наприклад, Національна історична бібліотека України реалізує проєкти, присвячені історії української державності, а регіональні бібліотеки проводять заходи, спрямовані на відродження місцевих традицій і культурних надбань [135, с. 52].

У сучасних умовах, особливо під час воєнного стану, публічні бібліотеки відіграють важливу роль у збереженні національної культурної спадщини. Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих м. Києва демонструє активну позицію у цьому напрямку, модернізуючи свою інформаційну та довідково-бібліографічну діяльність. Завдяки впровадженню сучасних технологій, розширюється доступ до інформації через онлайн-сервіси, електронний каталог, цифрові ресурси, тематичні рубрики, включно з темою російсько-української війни. Бібліотека активно реалізує проєкти інформаційної та медіаоборони, навчає користувачів медіаграмотності, сприяє критичному мисленню, бореться з фейками, а також забезпечує доступ до корисної інформації для внутрішньо переміщених осіб [49, с. 30].

Питання збереження національної культурної спадщини в умовах війни є надзвичайно актуальним, особливо з огляду на численні втрати бібліотечних фондів, завдані російською агресією. З початку повномасштабного вторгнення в Україну було пошкоджено та знищено десятки бібліотек, що поставило під загрозу значну частину писемної історико-культурної спадщини. Одним із головних напрямів її збереження стало оцифрування – як спосіб зберегти важливі культурні матеріали та зробити їх доступними для широкого кола користувачів. Таку цифрову трансформацію активно впроваджує Одеська

обласна універсальна наукова бібліотека імені М. С. Грушевського, зокрема через підтримку міжнародних фондів та кооперацію з місцевими організаціями [1, с. 10].

Вітчизняні бібліотеки виконують багатогранну й надзвичайно важливу місію у справі збереження національної культурної спадщини. Вони поєднують традиційні методи роботи зі стародруками й архівними матеріалами з новітніми технологіями цифровізації, забезпечуючи захист документальної спадщини від фізичного знищення та одночасно роблячи її доступною широкому загалу. Завдяки своїй діяльності бібліотеки сприяють не лише збереженню культурної пам'яті українського народу, а й формуванню його національної ідентичності та інтеграції у світовий інформаційний простір.

Таким чином, вітчизняні бібліотеки виконують багатовимірну роль у процесі збереження національної культурної спадщини. Вони є не лише сховищами унікальних джерел інформації, а й активними суб'єктами культурного розвитку, які завдяки поєднанню традиційних методів роботи та новітніх цифрових технологій забезпечують безперервність передачі знань і культурних цінностей. У перспективі саме бібліотеки залишатимуться важливими центрами формування національної ідентичності та збереження історичної пам'яті українського народу в умовах становлення та розвитку інформаційного суспільства.

РОЗДІЛ 3

ВКЛЮЧЕНІСЬ БІБЛІОТЕК У ПРОЦЕСИ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

3.1. Діяльність бібліотек щодо підвищення медіаграмотності

У сучасних умовах інтенсивного розвитку інформаційного суспільства, коли обсяг доступної інформації постійно зростає, а ризики поширення дезінформації, фейкових новин та маніпулятивного контенту суттєво посилюються, бібліотеки дедалі активніше долучаються до процесу формування національного інформаційного простору. Ю. Шлапак зазначає, одним із ключових напрямів їхньої діяльності в цьому контексті є реалізація програм із підвищення медіаграмотності населення [136, с. 3].

Ця діяльність охоплює як традиційні бібліотечні форми роботи (лекції, бесіди, виставки літератури), так і сучасні інноваційні підходи, спрямовані на розвиток навичок критичного мислення, уміння аналізувати інформаційні потоки, перевіряти достовірність джерел та розпізнавати маніпуляції. Бібліотеки стають майданчиками, де відвідувачі можуть не лише отримати доступ до якісної інформації, а й навчитися безпечно та відповідально з нею працювати.

Зокрема, публічні та університетські бібліотеки активно впроваджують інформаційно-просвітницькі ініціативи, серед яких Б. Ломачинський виділяє:

- тренінги та воркшопи з медіаграмотності – ці заходи охоплюють різні вікові категорії: школярів, студентів, вчителів, людей похилого віку. Наприклад, у багатьох бібліотеках проводяться практичні заняття з тем на кшталт: «Як перевірити новину», «Що таке фейк і як його розпізнати», «Алгоритми соцмереж і як вони впливають на нашу думку».

- лекційні програми – часто реалізуються у співпраці з фахівцями: викладачами університетів, журналістами, аналітиками з фактчекінгу. Ці події спрямовані на пояснення принципів роботи сучасних медіа, інформаційної безпеки, впливу пропаганди та кіберзагроз.

– клуби критичного читання та дискусійні групи – на базі бібліотек створюються платформи для обговорення новин, аналізу джерел, навчання перевірки фактів. Учасники таких заходів не лише читають тексти, а й вчаться ставити до них питання, визначати упередженість чи маніпуляції в інформації [68, с. 82].

Ю. Палеха вказує на окрему важливу роль у розвитку медіаграмотності та яку роль відіграють ті бібліотеки, які реалізують проєкти в партнерстві з міжнародними організаціями, такими як IREX (Міжнародна рада наукових досліджень та обмінів), USAID, G-ethe-Institut, British Council тощо. У межах цих програм бібліотеки отримують доступ до новітніх методик, цифрових інструментів, онлайн-курсів та тренерської підтримки. Завдяки таким партнерствам з'являються:

- цифрові лабораторії та медіахаби при бібліотеках;
- безкоштовні онлайн-платформи, де користувачі можуть самостійно підвищувати рівень медіаграмотності;
- освітні квести, ігрові формати («медіаквести», «віртуальні бібліоекспедиції»), що популяризують тематику у доступній формі.

Крім того, бібліотеки активно використовують можливості соціальних мереж: створюють контент, публікують інфографіку, короткі відео та добірки ресурсів, що допомагають користувачам орієнтуватися в інформаційному середовищі. Такі кампанії мають на меті не лише інформувати, а й залучити нову аудиторію до бібліотеки як до надійного інформаційного партнера [89, с. 34].

У шкільних та університетських бібліотеках все більше уваги приділяється формуванню навичок академічної доброчесності: бібліотекарі проводять заняття з користування науковими базами даних, навчають оформленню посилань, запобіганню плагіату. Такі заходи допомагають студентам та учням формувати відповідальне ставлення до інформації та навчального процесу в цілому.

Важливим напрямом роботи бібліотек є також подолання проблеми нерівності доступу до сучасних технологій у певних соціальних групах. Не всі громадяни мають змогу придбати необхідне обладнання чи отримати навички користування ним, що створює додаткові бар'єри для розвитку інформаційної грамотності [18, с. 9]. Згіно В. Горчинської, частково цю проблему вдалося вирішити завдяки ініціативам публічних бібліотек, які надають у безоплатне користування комп'ютери, організовують курси з пошуку інформації в інтернеті для людей старшого віку, забезпечують консультативний супровід та спеціальне обладнання (наприклад, збільшувачі шрифту для користувачів із вадами зору). Крім того, у бібліотеках проводяться навчальні заходи з медіаграмотності у формі лекцій, практикумів і курсів для всіх охочих, а для дітей – спеціальні заняття у форматі ігор [25; 103]. Основна мета таких заходів полягає у формуванні здатності розпізнавати некоректну або неправдиву інформацію, яка поширюється у ЗМІ, на телебаченні, у радіомовленні чи в інтернеті [103].

Т. Борисова зазначає, що у сучасному інформаційному суспільстві питання розвитку медіаграмотності стає одним із ключових завдань держави, освітніх інституцій та культурних установ. Бібліотеки, як традиційні центри збереження знань і сучасні інформаційні хаби, відіграють важливу роль у забезпеченні громадян необхідними компетентностями для критичного сприйняття інформації, вміння аналізувати джерела та протистояти дезінформації. Підвищення рівня медіаграмотності населення є надзвичайно актуальним для України, особливо в умовах гібридних загроз, інформаційних війн і поширення маніпулятивних технологій у медіапросторі [14, с. 2].

Діяльність бібліотек у цій сфері спрямована на формування у користувачів здатності орієнтуватися у складному інформаційному середовищі, де домінує цифровий контент. Важливим завданням є навчання основам критичного мислення, вмінню відрізняти достовірні джерела від сумнівних, оцінювати надійність інформації, розуміти алгоритми функціонування медіа та соціальних мереж. Для цього бібліотеки розробляють

і реалізують спеціальні освітні програми, організовують тренінги, лекції, семінари, майстер-класи для різних категорій користувачів – школярів, студентів, педагогів, представників громади.

Особливу роль у підвищенні медіаграмотності відіграють публічні бібліотеки, які завдяки своїй відкритості та доступності охоплюють найширші верстви населення. У партнерстві з громадськими організаціями та міжнародними фондами вони впроваджують програми, спрямовані на розвиток навичок роботи з інформацією. Наприклад, проєкти, реалізовані у співпраці з «Міжнародною радою наукових досліджень та обмінів» (IREX), передбачали створення в бібліотеках тренінгових центрів із медіаграмотності, де відвідувачі отримували знання щодо розпізнавання фейкових новин, безпечного використання інтернету та захисту персональних даних.

Важливим напрямом є залучення бібліотек до процесу інклюзивної освіти з медіаграмотності. Адже бібліотеки, маючи вільний доступ для всіх категорій населення, створюють умови для подолання цифрової нерівності. Особлива увага приділяється людям старшого віку, які часто стикаються з труднощами в опануванні цифрових технологій. У рамках бібліотечних програм вони отримують можливість навчитися користуватися онлайн-сервісами, перевіряти інформацію в інтернеті та уникати шахрайських схем.

Окремо варто підкреслити роль бібліотек у забезпеченні медіаосвіти молоді. Завдяки інтерактивним формам роботи – дискусійним клубам, тренінгам, ігровим практикам – бібліотеки допомагають школярам і студентам формувати навички відповідального користування медіа, розуміння впливу реклами, соціальних мереж і цифрових технологій на свідомість [66, с. 29]. Це сприяє вихованню покоління критично мислячих громадян, здатних протистояти маніпуляціям та активно брати участь у демократичних процесах.

К. Лобузіна стверджує, що значний внесок у розвиток медіаграмотності робить цифровізація бібліотек. Створення онлайн-ресурсів, електронних бібліотек і доступ до міжнародних баз даних відкривають широкі можливості для самостійного навчання користувачів. Бібліотеки стають своєрідними

посередниками між суспільством і сучасними інформаційними технологіями, забезпечуючи не лише доступ до ресурсів, а й навчаючи правильно ними користуватися [67, с. 38].

Таким чином, діяльність бібліотек у сфері підвищення медіаграмотності є стратегічно важливою складовою розбудови національного інформаційного простору України. Вона забезпечує формування стійкого і свідомого суспільства, здатного критично оцінювати інформаційні потоки, ефективно користуватися цифровими ресурсами та протидіяти деструктивним впливам. У перспективі саме бібліотеки залишатимуться тими інституціями, які поєднують освітні, культурні та інформаційні функції, сприяючи розвитку демократичних цінностей та інформаційної безпеки держави.

Питання інформаційної безпеки є надзвичайно складним і багаторівневим, тому воно потребує комплексного підходу з позицій різних наук – права, бібліотекознавства, журналістики, інформаційних технологій, психології, педагогіки та соціології. Аналізуючи наукові праці з даної тематики, можна відзначити, що більшість дослідників зосереджують увагу на безпеці держави в інформаційному просторі, залишаючи поза увагою загрози для пересічних громадян. Утім, практика доводить, що рівень захищеності особи безпосередньо залежить від її медіаграмотності, уміння критично сприймати та оцінювати інформацію, виявляти фейкові чи маніпулятивні повідомлення й протистояти пропагандистським впливам [59].

Сучасні публічні бібліотеки відіграють важливу роль у цьому процесі, адже вони не лише надають доступ до інформаційних ресурсів, а й виконують функцію освітніх і просвітницьких центрів. На їхній базі впроваджуються курси з медіаграмотності, готуються інформаційні матеріали, добираються відповідні джерела та ресурси, організовуються масові заходи. Таким чином, забезпечення інформаційної безпеки громадян через розвиток медіаосвіти стає одним із ключових завдань сучасних бібліотек.

3.2. Бібліотеки як ключовий елемент національної інформаційної безпеки

У сучасному світі інформація перетворилася на стратегічний ресурс, що визначає економічний розвиток, суспільну стабільність та політичну незалежність держави. В умовах глобалізації та інформаційних війн питання національної інформаційної безпеки для України набуває особливої актуальності. У цьому контексті бібліотеки відіграють виняткову роль, оскільки вони є не лише сховищами знань, а й активними учасниками інформаційних процесів, забезпечуючи суспільство достовірними даними, протидіючи поширенню дезінформації та сприяючи формуванню критичного мислення громадян.

Передусім бібліотеки виконують функцію гаранта збереження документальної спадщини, яка становить основу національної ідентичності. Систематизація, каталогізація та довгострокове зберігання інформаційних ресурсів дозволяють формувати цілісну картину історичного розвитку держави й захищати суспільство від маніпуляцій та перекручень фактів. Бібліотеки накопичують та оберігають наукові, освітні й культурні матеріали, які є опорою для вироблення об'єктивних знань і забезпечення національних інтересів у сфері інформаційної політики.

Важливим аспектом є і те, що бібліотеки, завдяки своїй відкритості та довірі суспільства, виступають посередниками між громадянами та державними інституціями в питаннях доступу до перевіреної інформації. У періоди криз, зокрема під час воєнних дій чи масштабних дезінформаційних кампаній, бібліотеки стають своєрідними осередками стабільності, де громадяни можуть отримати неупереджені дані, що ґрунтуються на офіційних джерелах [7, с. 71]. Це значно підвищує рівень довіри до державної політики у сфері інформаційної безпеки.

О. Аулін та О. Ауліна зазначає, що не менш важливою є участь бібліотек у протидії деструктивному інформаційному впливу. Завдяки просвітницькій і освітній діяльності вони активно формують у суспільства медіа- та

інформаційну грамотність, яка є найкращим інструментом боротьби з фейками та маніпуляціями. Навчальні програми, тренінги, консультації та інтерактивні заходи у бібліотеках допомагають користувачам орієнтуватися в інформаційному середовищі, розпізнавати недостовірні повідомлення та ефективно використовувати інформаційні ресурси [2, с. 86].

Суттєву роль відіграє цифровізація бібліотек, яка сприяє зміцненню інформаційної безпеки на національному рівні. Створення електронних каталогів, цифрових архівів і відкритих онлайн-баз даних робить інформацію доступною для широкого загалу, водночас захищаючи оригінальні документи від втрати чи пошкодження. Крім того, цифрові ресурси бібліотек допомагають зберегти інформаційний суверенітет країни, адже вони акумулюють і поширюють український контент, що є противагою зовнішньому інформаційному тиску.

У воєнних умовах роль бібліотек як елементу інформаційної безпеки посилюється ще більше. Вони беруть участь у заходах щодо збереження культурних цінностей, релокації фондів із небезпечних регіонів, створення цифрових копій унікальних матеріалів [131]. Окрім цього, бібліотеки організовують інформаційну підтримку для внутрішньо переміщених осіб, надають доступ до онлайн-ресурсів та міжнародних баз даних, що допомагає громадянам адаптуватися до нових умов і протистояти інформаційним викликам [64].

Зростання обсягів інформаційного контенту, удосконалення механізмів управління інформаційними потоками, поширення нових знань у всі сфери соціального життя та розширення можливостей доступу до інформації сприяли підвищенню інтелектуального потенціалу суспільства. Усе це в сукупності дало підстави говорити про поступовий перехід людства до нової стадії – інформаційного або знаннєвого суспільства [8, с. 26].

Одним з найвагоміших наслідків змін стало усвідомлення необхідності переходу від моделі володіння інформацією до моделі відкритого доступу. Сучасна бібліотека, як частина глобальної інформаційної системи, повинна

забезпечити можливість отримання соціально значущих знань у будь-який час і з будь-якого місця. Саме тому її функціонування трансформується: виникає потреба в переосмисленні її ролі як соціального інституту, що вже не є виключним посередником у пошуку інформації, але залишається її систематизатором, тлумачем і провідником [95].

Хоча популярність Інтернету призвела до зниження кількості фізичних відвідувань бібліотек і зменшення книговидачі, це не означає, що бібліотеки втратили свою цінність. Навпаки, у нових умовах вони можуть набути нових переваг, зокрема за рахунок використання технологій Web 2.0, розширення неформальної комунікації з користувачами, активного застосування PR-інструментів і створення нових інформаційних продуктів. Цей процес передбачає не лише технічну модернізацію бібліотечних систем, але й переосмислення функцій, які бібліотека виконує в сучасному інформаційному середовищі [4].

Завжди виконуючи функції комунікації та інформаційного посередництва, бібліотека сьогодні виступає як елемент соціальної взаємодії, що надає користувачам можливість звертатися до накопиченого знання цивілізації. Через організацію зберігання, обробки, поширення документів та інших ресурсів бібліотека не лише передає знання, а й адаптує їх до потреб користувача. Сьогодні вона здатна забезпечувати доступ до світових інформаційних ресурсів завдяки міжбібліотечному обміну, оцифруванню фондів, використанню передплачених баз даних і співпраці з різними установами [27, с. 12–13].

Інформаційна функція бібліотек тісно пов'язана з комунікаційною. Вона реалізується не тільки через збирання та збереження даних, а й через інтерпретацію, фільтрацію, аналітичну обробку, створення тематичних добірок та рекомендацій. Бібліотека допомагає користувачам орієнтуватися у величезному потоці інформації, виступаючи посередником між неструктурованим знанням та цілеспрямованим його використанням.

У цифрову епоху бібліотека вже не обмежується фізичним простором і власним фондом – вона діє у віртуальному середовищі. З одного боку, надається доступ до зовнішніх джерел – баз даних, електронних колекцій, мережевих ресурсів; з іншого – створюються власні інформаційні продукти: цифрові колекції, електронні каталоги, бази знань, довідкові платформи. Сучасна бібліотека активно надає дистанційні послуги, включаючи віртуальні консультації, підбір літератури, доступ до цифрових архівів і тематичних платформ [4].

Таким чином, бібліотека в нових умовах функціонує як центр інтеграції, систематизації та поширення інформаційного ресурсу. Її розвиток неможливий без урахування змін у структурі запитів користувачів, а також без постійного аналізу характеру, напрямів і динаміки цих запитів. Завдяки інноваційному потенціалу та готовності до змін бібліотека зберігає свою унікальну роль – бути не лише місцем зберігання знань, а й культурним середовищем, що формує цінності, забезпечує безперервне навчання і підтримує розвиток суспільства.

О. Онищенко вказує, що одним із ключових критеріїв оцінки досконалості бібліотечних технологій є рівень задоволення інформаційних потреб користувачів та ефективність використання різних інструментів доступу до інформації. Це безпосередньо відображає відповідність ресурсної бази бібліотечно-інформаційної установи запитам усіх верств суспільства, сприяючи розвитку його інтелектуального і духовного потенціалу. На практиці чітко простежується, що формування інформаційної культури користувачів, їхніх навичок роботи з інформаційно-пошуковими системами та електронними носіями, а також професійна компетенція бібліотечного персоналу залишаються важливими аспектами для дослідження як у науковому, так і в прикладному контексті [82, с. 13].

Комплексний підхід до таких досліджень дозволяє оперативно вдосконалювати технологічні процеси обслуговування та впроваджувати в бібліотечну практику інновації як змістового, так і організаційного характеру.

Один із сучасних концептів цифрового середовища – це веб 2.0, а бібліотечну діяльність, адаптовану під нові вимоги часу, фахівці називають «бібліотекою 2.0». Цей термін запровадив Майкл Кейсі, запозичивши принципи бізнесу 2.0 та веб 2.0. Подібно до останнього, електронний каталог бібліотеки 2.0 поступово вдосконалюється через активну взаємодію користувачів із контентом [50, с. 106].

Бібліотекарі працюють над модернізацією каталогів, роблячи їх більш зручними для пошуку, організації та обміну інформацією з урахуванням запитів користувачів. Новітні каталоги вже перестали бути ізольованими сховищами даних; вони дедалі більше нагадують взаємопов'язані платформи. Соціальні мережі, які раніше асоціювалися переважно з розважальним характером, нині відіграють важливу роль у створенні баз знань та інтелектуального продукту, включаючи бібліотечно-бібліографічні матеріали [130, с. 54]. Наприклад, популярна соціальна мережа для любителів книг LiveLib завдяки внескам своїх користувачів формує великий анотований книжковий каталог. Користувачі можуть додавати дані про видання (ISBN, авторів, назву, видавництво тощо), що нагадує оформлення каталожних карток. Крім того, система дозволяє оцінювати книги, створюючи рейтинги на основі суб'єктивних відгуків користувачів. Також сервіс генерує автоматичні рекомендації на підставі читацьких уподобань. Подібними принципами керуються й інші платформи: Goodreads, LibraryThing та інші.

Важливо зазначити, що такі онлайн-ініціативи повинні доповнювати традиційне бібліотечне середовище, а не заміщати його. Спільна місія книгозбірень і книжкових соцмереж – збереження та поширення знань. Співпраця між цими формами може включати професійний бібліографічний супровід платформ і використання якісних рецензій користувачів під час опису ресурсів поряд із традиційними анотаціями [48].

У сучасному інформаційному суспільстві концепція бібліотек зазнає суттєвих трансформацій, набуваючи нових рис завдяки впровадженню технологій веб 2.0. Застосування соціальних мереж, блогів, мікроблогів,

агрегаторів посилань та сучасних аналітичних платформ, як-от Google Analytics, забезпечує бібліотекарів потужними інструментами для вивчення потреб користувачів та оптимізації їх інформаційного досвіду. Це дозволяє не лише рекламувати діяльність бібліотеки та проводити цифрове просвітництво, але й встановлювати ефективний зворотний зв'язок із читачами [56].

Учасники цифрового простору можуть долучатися до створення бібліотечних продуктів, таких як каталоги або рецензії, що сприяє демократизації процесу формування бібліотечних фондів та вдосконалення надання послуг. Інтеграція користувачів у бібліотечний процес зменшує витрати ресурсів, одночасно дозволяючи проводити реструктуризацію фондів за актуальною популярністю ресурсів [136, с. 3]. Крім того, селективна робота з аналізу читацьких уподобань і шляхів використання ресурсів сприяє підвищенню ефективності роботи як традиційних відділів, так і електронних інтерфейсів.

Однак впровадження подібних систем потребує обережного підходу: важливо забезпечити премодерацію користувацького контенту і поступове надання більшої свободи базуючись на репутації користувача. Описані тенденції розширюють можливості бібліотек, але також виявляють низку викликів. Зростаючий обсяг інформації призводить до так званих «комунікаційних криз», серед яких ключовими є дві суперечності: по-перше, між кількістю матеріалів і можливістю індивідуумів розуміти та засвоювати інформацію; по-друге, між швидким доступом до матеріалів і браком редакційного контролю, що загострює проблему недостовірності та низької якості інформації [136, с. 3].

Т. Оніпко зазначає, що завданням сучасної бібліотеки є перетворення інформації у знання, які можуть бути структуровані, усвідомлені та застосовані читачами для вирішення практичних завдань. Для цього необхідно використовувати найкращі методи аналітичного та семантичного опрацювання інформаційних потоків. Інформатизація галузі забезпечує пріоритетність тих елементів, які сприяють стимулюванню знанневих

процесів і управлінню ними. У цьому контексті ключовою стає роль експертів та консультантів, а бібліотеки еволюціонують у провідні соціальні інститути нового інформаційного суспільства [85, с. 187].

А. Мишак розглядає думку, що бібліотеки, залишаючись основними центрами зберігання інформаційних ресурсів, повинні адаптуватися до сучасних потреб. Автори підкреслюють, що бібліотечні установи поступово трансформуються в активних операторів інформаційних масивів для задоволення суспільних потреб. У цьому контексті бібліотеки мають виконувати роль методичних центрів, які управляють інформаційними потоками та забезпечують ефективне використання ресурсів [76].

Подібну позицію висловлює К. Лобузін у своїй статті «Бібліотека 3.0: знання, сховища даних та експерти». Вона наголошує, що головна роль бібліотечних спеціалістів полягає у створенні метаданих для цифрових об'єктів, наданні довідкових послуг, експертизі інформаційних ресурсів, а також у розробці інформаційно-аналітичних продуктів. Це сприятиме формуванню потужної інформаційної інфраструктури, яка буде корисною для прийняття кваліфікованих рішень у сфері науки, освіти та виробництва [119, с. 40].

А. Юдов підкреслює важливість доповнення традиційного бібліотечного обслуговування онлайн-консультаціями. Вона зауважує, що сучасний користувач часто не здатен самотійно опрацювати весь доступний інформаційний потік. У цьому контексті роль бібліотек полягає в управлінні інформаційними пріоритетами користувачів, допомагаючи їм знаходити необхідний контент у великих цифрових базах даних. З огляду на це, можна відзначити загальну тенденцію до трансформації бібліотек у експертні спільноти із науково-консультативними функціями. Інформаційне суспільство вимагає орієнтирів у всезростаючому потоці даних. Масове накопичення інформації саме по собі не має інтелектуальної значущості без її структуризації та адаптації до конкретних потреб користувачів [137, с. 35].

Ключовим завданням стає професійний добір, систематизація й представлення інформації з численних джерел. Ця діяльність виходить за межі простого кластерування й повинна орієнтуватися на конкретні запити аудиторії. Навіть із неминучою автоматизацією процесів роль працівників наукових електронних бібліотек стає ще значущішою. Застосування персоналізованих і гнучких підходів до пошуку релевантної інформації підвищує ефективність обслуговування користувачів і відповідає потребам сучасного суспільства знань [84, с. 300].

Прямий, неавтоматизований консультувальний контакт із фахівцем та залучення до процесу дослідницької роботи низки фонових знань і професійних навичок бібліотекаря зберігають значну цінність. Ця думка відбивається у принципах формування колекцій наукової електронної бібліотеки: в процесі розробки стратегії комплектування, бібліотеки повинні враховувати потреби користувача та прогнозувати еволюцію його запитів, як щодо змістового обслуговування, так і форм співпраці з метою максимально ефективного використання інформації [84, с. 302].

Значущість електронних ресурсів бібліотек як інтеграційного елемента у сфері наукових комунікацій описана в монографії Г. Шемаєвої. Автор підкреслює потребу фахівців інтегрувати різноманітні електронні ресурси, щоби забезпечити користувачам розуміння наявності наукових матеріалів, їх якості та змісту, а також відкритий доступ до цих ресурсів і створення платформи для комунікації вчених. Професійна взаємодія всередині бібліотечної спільноти здійснюється за допомогою комунікативних інструментів, таких як дискусійні листи, розсилки, форуми, телеконференції, які сприяють оперативному обговоренню наукових питань. З технологічної точки зору, впровадження репозитарної самоархівзації стало концептуальною інновацією у документообігу.

Ця модель дозволяє кільком науковим установам спільно наповнювати й використовувати електронну колекцію. Вміст таких репозитаріїв формується самими користувачами і модерується співробітниками установи; їх фонди

містять різноманітні типи документів, які надаються у вільному доступі, а користувачі можуть обговорювати матеріали й вести діалог із авторами [93, с. 8]. Наукова електронна бібліотека, яка акумулює такі матеріали, інтегрує ресурси інших установ на основі спільного доступу та пропонує платформу для фахового обговорення, що забезпечує пріоритетний доступ до інтелектуального продукту і сприяє онлайн обміну науковими ідеями. Бібліотека використовує різноманітні форми комунікації між різними суб'єктами: від міжособистісної взаємодії читача й автора до комунікації між бібліотекарями [93, с. 11].

Електронна бібліотека організовує взаємодію між соціальними групами та забезпечує інформаційний психологічний обмін в межах культури і суспільства. Інноваційна бібліотека сприяє освоєнню мережевого інформаційного простору і включенню його об'єктів у культурну практику. Вона бере участь у поширенні соціально значущої інформації та знань, за межами своїх фізичних кордонів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Крім того, інноваційна бібліотека є активним учасником культурних подій різного масштабу та провідником культурної політики. Завдяки їй у суспільній практиці закріплюються кращі зразки культурної спадщини та формуються норми, стандарти й правила для сталого розвитку суспільства, спрямовані на подолання викликів глобалізації й технократизації [129, с. 144].

В умовах сучасної глобалізації, цифрової трансформації та побудови суспільства знань важливу роль у формуванні національного інформаційного простору відіграє бібліотека. Вона є не лише зберігачем культурної спадщини, а й активним учасником інформаційних процесів, що формують інтелектуальне середовище держави. Бібліотека – це інституція, яка інтегрує минуле й сучасне, надає громадянам доступ до знань, сприяє національній ідентичності, інформаційній безпеці та освітньому розвитку суспільства [5, с. 181].

Під національним інформаційним простором розуміють сукупність інформаційних ресурсів, систем, технологій, інститутів і суб'єктів, які функціонують у межах певної держави й забезпечують формування, зберігання, поширення та використання інформації відповідно до національних інтересів. У цьому контексті бібліотека виконує місію не тільки накопичувача знань, а й активного агента поширення правдивої, достовірної та верифікованої інформації, сприяючи цим самим розвитку критичного мислення в суспільстві.

Один з основних напрямів впливу бібліотек на інформаційний простір – це формування і підтримка національних електронних ресурсів. Через створення електронних каталогів, баз даних, репозитаріїв, цифрових колекцій бібліотеки забезпечують безперервний доступ до наукової, освітньої, культурної та історичної інформації [5, с. 181].

Наприклад, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського активно розвиває електронну бібліотеку, яка акумулює численні наукові публікації, архівні матеріали, періодичні видання, історичні документи, що доступні для широкого кола користувачів. Це не тільки розширює інформаційну відкритість, а й сприяє збереженню національної пам'яті [34].

Окрім зберігання знань, бібліотеки формують середовище для генерації нових інформаційних продуктів. Завдяки співпраці з науковими установами, вищими навчальними закладами, органами влади, бібліотеки створюють аналітичні огляди, рекомендаційні матеріали, бібліографічні покажчики, тематичні дайджести, що орієнтовані на інформування суспільства з актуальних питань науки, культури, соціального життя. Така діяльність посилює аналітичну спроможність держави, формує ґрунтовану на знанні політику, забезпечує підтримку освітніх і дослідницьких процесів [52, с. 123].

Іншим аспектом впливу бібліотек є збереження та популяризація національної культурної спадщини. У сучасному інформаційному просторі зростає ризик втрати автентичної культурної інформації через поширення глобалізованого контенту. Бібліотеки виступають проти такої тенденції, оскільки

оцифровуючи рідкісні видання, стародруки, етнографічні джерела, фольклорні збірки, документи з архівів, краєзнавчі ресурси. Вони стають хранителями національного надбання, актуалізуючи його в новітньому цифровому форматі.

Бібліотеки також активно впливають на інформаційну культуру громадян. Вони організовують тренінги, семінари, вебінари з медіа- та інформаційної грамотності, навчають користувачів критично сприймати інформацію, користуватися електронними ресурсами, орієнтуватися в цифровому середовищі [34]. Це формує нову генерацію інформаційно свідомих громадян, здатних протистояти дезінформації, фейкам та маніпуляціям, що особливо важливо в умовах інформаційної війни та гібридних загроз.

Інформаційна безпека – ще один ключовий аспект впливу бібліотек на національний простір [59, с. 69]. Через систему національних бібліотек створюється база знань, яка є підконтрольною державі, захищеною від зовнішніх загроз і спрямованою на забезпечення об'єктивності інформації. Бібліотеки стають інституційними гарантами достовірності інформації та надають альтернативу нерегульованим інтернет-джерелам.

Слід також відзначити роль бібліотек у формуванні комунікаційної платформи для громадянського суспільства. Публічні бібліотеки стають майданчиками для зустрічей, обговорень, громадських ініціатив, реалізації освітніх і культурних проєктів. Вони сприяють налагодженню діалогу між різними соціальними групами, забезпечують інклюзивний доступ до знань та підтримують принципи відкритості й демократичності.

Прикладом реального впливу бібліотек на формування національного інформаційного простору є діяльність ключових українських установ – насамперед, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ця установа виступає провідним центром збереження та розповсюдження наукової інформації, яка охоплює всі галузі знань. Зокрема, вона є розпорядником Національного депозитарію електронних ресурсів, де

зберігаються наукові праці, дисертації, журнали та електронні копії архівних документів, що мають вагоме значення для збереження інформаційної пам'яті українського суспільства.

Одним з ключових прикладів інтеграції бібліотеки в інформаційний простір є створення цифрової бібліотеки «Електронна бібліотека України: культура, наука, освіта», яка доступна онлайн. Вона забезпечує вільний доступ до повнотекстових матеріалів: книг, періодичних видань, наукових праць, що дозволяє користувачам у будь-якому куточку світу отримати інформацію про українське наукове, культурне та освітнє життя. Наприклад, читачі можуть переглядати стародруки, що оцифровані в межах програм із збереження національної спадщини, або ознайомитися з електронними копіями рідкісних видань, які фізично можуть зберігатися лише в одиничному екземплярі [59, с. 71].

Ще один приклад – діяльність обласних наукових бібліотек, таких як Львівська обласна універсальна наукова бібліотека. Цей заклад активно долучився до створення краєзнавчих електронних баз даних, серед яких – база «Львів у документах і матеріалах», яка містить систематизовану інформацію про історію, культуру, архітектуру, соціальне життя міста. Такі локальні ініціативи формують частину національного інформаційного простору, бо не лише задовольняють запити користувачів на місцях, а й слугують джерелом інформації для дослідників і журналістів на загальнодержавному рівні [69; 128].

У межах цифровізації важливу роль відіграють і спеціалізовані бібліотеки, наприклад, Державна науково-технічна бібліотека України. Вона створює електронні індекси, бази даних патентної інформації, науково-технічних розробок, що є критично важливим для розвитку інновацій в державі. Наприклад, база даних «Науково-технічна інформація України» дозволяє науковцям оперативно дізнаватися про нові досягнення в галузі машинобудування, енергетики, медицини, агропромисловості тощо.

Бібліотеки також беруть участь у формуванні інформаційної культури громадян. Наприклад, Київська міська публічна бібліотека імені Лесі Українки проводить регулярні тренінги з інформаційної грамотності, курси користування інтернетом для людей старшого віку, організовує заняття для молоді щодо критичного сприйняття інформації. Під час таких заходів навчають перевіряти факти, розпізнавати фейкові новини, користуватися державними онлайн-платформами, працювати з електронними каталогами. Таким чином бібліотека виступає не лише інформатором, а й провідником у безпечний і структурований цифровий світ [33].

Окрему увагу слід приділити прикладам, коли бібліотеки забезпечують комунікаційну підтримку в умовах кризи або соціальної напруги. Наприклад, у 2022–2024 роках багато публічних бібліотек України трансформували свої простори у центри гуманітарної допомоги або психологічної підтримки, зокрема для внутрішньо переміщених осіб. Вони не лише забезпечували доступ до інформації, а й ставали осередками комунікації, допомагаючи інтегруватися в нове середовище, знаходити роботу, подавати документи на соціальну допомогу. Такі практики реалізовувалися, зокрема, в бібліотеках Харківської, Полтавської, Вінницької областей [22, с. 245].

Ще одним прикладом позитивного впливу бібліотек на інформаційний простір є проєкт «Бібліоміст», реалізований у партнерстві з USAID. У межах цього проєкту багато публічних бібліотек було оснащено комп'ютерами, підключено до Інтернету, а бібліотекарі пройшли курси з цифрової грамотності та управління електронними ресурсами. Завдяки цьому проєкту бібліотеки стали справжніми інформаційними хабами на місцях, особливо в сільських громадах, де іноді це єдиний безоплатний простір з доступом до сучасних технологій [53, с. 46].

Таким чином, приклади з діяльності бібліотек різного рівня – від національного до місцевого – переконливо демонструють, що бібліотека не є анахронізмом у цифрову епоху. Навпаки, вона трансформується у ключовий елемент національного інформаційного простору, забезпечуючи зв'язок між

інформаційною інфраструктурою та суспільством, між минулим і майбутнім, між культурною спадщиною та інноваційними технологіями. Системна підтримка таких інституцій має стати пріоритетом державної політики у сфері інформаційної безпеки, науки та культури.

Таким чином, бібліотеки є важливим елементом національної інформаційної безпеки України. Вони поєднують у собі функції збереження культурної та документальної спадщини, забезпечення достовірною інформацією, формування критичного мислення та підвищення інформаційної грамотності населення. У майбутньому їхня роль лише зростатиме, адже в умовах інформаційних загроз бібліотеки залишаються тими інституціями, що здатні гарантувати баланс між відкритістю інформації та захистом національних інтересів, сприяючи формуванню стійкого, освіченого та захищеного від дезінформації суспільства.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання дослідження були реалізовані всі поставлені завдання, що дозволило всебічно та системно розкрити сутність, роль і значущість бібліотек у сучасному інформаційному середовищі України. У роботі поглиблено проаналізовано теоретичні основи функціонування бібліотек у контексті розвитку інформаційного суспільства, що дало змогу сформулювати цілісне уявлення про їхнє місце в національній інформаційній екосистемі.

Уточнено та систематизовано базові поняття дослідження – «інформаційне суспільство», «інформаційний простір», «національний інформаційний простір», «інформаційна культура», «соціокультурна функція бібліотеки». Особливу увагу приділено аналізу того, як ці категорії змінюють зміст і характер бібліотечної діяльності під впливом цифровізації, глобальних комунікаційних процесів і трансформації соціальних практик. Доведено, що зазначені поняття є методологічно важливими для сучасного бібліотекознавства, адже саме вони дозволяють пояснити нові функції бібліотек як центрів знань, комунікації, культурної взаємодії та інформаційної безпеки суспільства.

Дослідження показало, що бібліотеки сьогодні виконують значно ширшу роль, ніж традиційне зберігання інформації. Вони стали ключовими учасниками інформаційної інфраструктури країни, суб'єктами формування та підтримки національного інформаційного простору, простору комунікацій і доступу до знань. У роботі проаналізовано, як бібліотеки забезпечують збереження документальної спадщини, створюють електронні колекції та беруть участь у цифровізації культурних ресурсів, що підтверджено оглядом джерельної бази та наукових досліджень

Підкреслено, що важливою складовою їхньої діяльності є сприяння формуванню інформаційної культури громадян, підвищенню рівня медіаграмотності, умінню критично оцінювати інформаційні потоки та орієнтуватися в цифровому середовищі. Розкрито роль бібліотек як

інституцій, що допомагають суспільству протистояти інформаційним загрозам і дезінформації та формують безпечний інформаційний простір держави.

Охарактеризовано джерельну базу дослідження, що охоплює аналітичні, наукові, методичні та нормативні матеріали, які дозволяють ґрунтовно дослідити теоретико-практичні аспекти функціонування бібліотек. Бібліотеки виступають ключовими інституціями у справі збереження історико-культурної пам'яті українського народу. Вони акумулюють унікальні книжкові та архівні фонди, забезпечують реставрацію, консервацію та цифровізацію рідкісних документів, тим самим зберігаючи їх для майбутніх поколінь. У сучасних умовах особливої ваги набуває створення електронних колекцій, що поєднують захист оригіналів із відкриттям доступу до них широкому колу користувачів. Таким чином, бібліотеки не лише виконують меморіальну функцію, а й стають культурними центрами, що забезпечують наступність традицій, формують національну ідентичність та інтегрують українську культурну спадщину у світовий простір.

У відповідь на виклики інформаційного суспільства бібліотеки активно реалізують освітні ініціативи, спрямовані на розвиток критичного мислення, навичок перевірки інформації та формування інформаційної культури громадян. Вони долучаються до державних та громадських проєктів («Дія.Цифрова освіта», «Фільтр», StopFake, VoxCheck тощо), організовують тренінги, курси та просвітницькі заходи для різних вікових груп. Завдяки цьому бібліотеки перетворюються на осередки медіаосвіти, що сприяють підвищенню інформаційної безпеки суспільства та зменшенню впливу дезінформації й пропаганди.

Бібліотеки забезпечують суспільство достовірними й перевіреними знаннями, виступаючи «інформаційними фільтрами», які протидіють поширенню фейків та маніпуляцій. Їхня діяльність спрямована на захист національних цінностей, збереження мовної та культурної ідентичності, підтримку демократичних принципів та свободи доступу до інформації. У

сучасних умовах гібридних загроз бібліотеки стають важливим чинником інформаційної безпеки, адже формують простір довіри й знань, необхідний для зміцнення єдності суспільства та опору деструктивним впливам.

Виконання шостого завдання дозволило ґрунтовно обґрунтувати багатогранний вплив бібліотек на формування національного інформаційного простору України, показавши їхню ключову роль у зміцненні інформаційної, культурної та комунікаційної інфраструктури держави. У ході дослідження доведено, що саме бібліотеки забезпечують структурованість, цілісність та доступність національного інформаційного середовища, виконуючи функції посередника між інформаційними ресурсами, державними інституціями та громадянами.

Бібліотеки формують інформаційний простір через розбудову системи доступу до знань, підтримання актуальності, достовірності та впорядкованості інформаційних потоків, що підтверджується їхньою діяльністю у сфері створення електронних колекцій, каталогів, репозитаріїв та цифрових архівів. Значну увагу приділено також збереженню національної документальної спадщини, цифровізації фондів та забезпеченню відкритого доступу до культурних і наукових ресурсів, що є фундаментальною умовою підтримання національної ідентичності та історичної пам'яті.

Важливим аспектом формування інформаційного простору є діяльність бібліотек щодо підвищення рівня медіаграмотності населення. У роботі доведено, що бібліотеки активно сприяють розвитку критичного мислення, умінню аналізувати інформацію, розпізнавати дезінформацію та орієнтуватися у складних інформаційних потоках сучасного суспільства. Завдяки освітнім програмам, тренінгам, консультаціям і просвітницьким проєктам бібліотеки стають інтелектуальними центрами громад, які формують стійкість суспільства до маніпулятивних та пропагандистських впливів.

Бібліотеки забезпечують громадян достовірною інформацією, зберігають перевірені знання та сприяють інформаційній стійкості держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амельченко Ю., Забіянов Є. Бібліотеки Одещини: збереження історико-культурної спадщини. *Бібліотека. Люди. Війна. Втрати і звершення* : зб. тез і повід. Всеукр. наук.-практ. конф. м. Київ, 8 лист. 2023 р. Київ, 2023. С. 9–13. URL:
https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2023/12/17/vii_chytannya_2023_zbirnyk_tez.pdf (дата звернення 02.12.2025).
2. Аулін О., Ауліна О. Стратегічні комунікації у протидії деструктивним російським наративам. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 82–95. URL:
https://nbuviap.gov.ua/images/e_biblioteka/naukovi_resursi/Socialni%20komunikacii/Aulin%20O.%20Aulina%20O.%20Strategichni%20komunikacii%20.pdf (дата звернення 02.12.2025).
3. Балан С. Інформаційне суспільство як основа концепції інформаційної держави. *Вісник Львівського університету. Серія: філософські та політологічні студії*. 2024. Вип. 54. С. 154–161.
4. Бачинська Н., Касьян В. Маркетингові комунікації в умовах цифрової трансформації публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 14. С. 10–19. URL:
<https://surl.lt/bmtgwi> (дата звернення 02.12.2025).
5. Беззуб І. О. Публічна бібліотека як стратегічний партнер медіаосвіти дорослих. *Медіаосвіта як інструмент розвитку громадянського суспільства в Україні* : матер. Всеукр. наук-практ. конф., м. Маріуполь, 29 лист. 2019 р. Маріуполь, 2019. С. 181. URL:
<http://rp.dsum.edu.ua/bitstream/123456789/3197/1/Bezzub%20Irina%20Rol%20publIchnih%20bIblIotek%20u%20medIaosvItI%20doroslih.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
6. Берегельська А. Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни. *Наукові праці*

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 69. С. 193–214. URL: <https://surl.li/hselts> (дата звернення 02.12.2025).

7. Бережна К. С. Організаційні трансформації публічних бібліотек України. *Вісник ХДАК*. 2016. Випуск 49. С. 68–75.

8. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві. Харків, 2018. 232 с.

9. Березовська І. Р. Державна інформаційна політика України та основні напрями її вдосконалення. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 4. С. 2–3.

10. Белянюк М. В., Уханова Н. С. Інформаційна культура особистості: сутність поняття. *Інформація і право*. 2021. № 3(38). С. 41–49. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/243804> (дата звернення 02.12.2025).

11. Биркович Т. І. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42–48.

12. Бібліопростір : інформаційний вісник / за ред. М. І. Мельника. Вінниця : ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2021. Вип. 11. 27 с. URL: <https://bit.ly/3wzymjG> (дата звернення 02.12.2025).

13. Бібліотека: культурний простір та інноваційний поступ : зб. вибр. ст. : 2012–2018 рр. : до 55-річчя наукової бібліотеки КНУКіМ ; за заг. ред. Ю. І. Горбаня. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 544 с. URL: <https://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Biblioteka-kult-prostir-ta-innov-postup.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

14. Борисова Т. О. Data Sharing як елемент сервісів із управління даними досліджень в університетській бібліотеці. *Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи* : II Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 19–21 черв. 2017 року. Одеса, 2017. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/11655> (дата звернення 02.12.2025).

15. Вакуленко Ю. О. Напрями діяльності бібліотек зі збереження національної культурної спадщини України. *Інформаційні технології і*

системи в документознавчій сфері : матеріали V Всеукр. наук. студ. конф. м. Вінниця, 15 квіт. 2024 р. С. 61–63. URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15441> (дата звернення 02.12.2025).

16. Василенко О. Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій: результати бібліотекознавчого дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. С. 43–68.

17. Василенко О. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукової бібліотеки в контексті сутнісних функцій. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 45. С. 71–81.

18. Вебкомунікації та бібліотека: технології успішної взаємодії: метод. рекомендації / упоряд. Я. С. Бондарчук та ін. Вінниця : ВНМУ ім. М. І. Пирогова, 2020. 36 с. URL : <https://bit.ly/3f0h35x> (дата звернення 02.12.2025).

19. Вергунов В. Інноваційна діяльність – запорука успішного розвитку вітчизняних наукових сільськогосподарських бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 1. С. 3–8.

20. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України : генезис, концепції, модернізація : монографія НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

21. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17–23. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/33186399.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

22. Глуха М. А., Яворська Т. М. Актуальні тенденції розвитку інформаційно-комунікативного простору бібліотеки. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2021. Т. 1. № 13. С. 248–251. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9998> (дата звернення 02.12.2025).

23. Горбань_Ю.І. Зберігання книжкових пам'яток як культурних цінностей у бібліотеках України : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 160 с. URL: <https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12304.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
24. Горовий В. М. Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства : монографія ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2021. 248 с.
25. Горчинська В. Роль бібліотек у формуванні медіаграмотного суспільства. Блог Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого. 2025. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=10898> (дата звернення 02.12.2025).
26. Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 184 с.
27. Гранчак Т. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 6. С. 10–23.
28. Гранчак Т. Науково-аналітична діяльність національних бібліотек як інструмент забезпечення національного інформаційного суверенітету (за досвідом Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). *Бібліотека XXI ст.: перспективи та інновації* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 квіт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 10–13. URL: <https://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Z-tezy.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
29. Гранчак Т. Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 26–42.
30. Гранчак Т., Бондаренко В., Горова С. Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики : монографія ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 339 с. URL:

<https://www.old.nas.gov.ua/>

siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/16126.1.050.pdf (дата звернення 02.12.2025).

31. Гранчак Т. Участь бібліотек у реалізації політики пам'яті: теоретичні і прикладні аспекти. 2020. Вип. 5. С. 10–28. URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/205727/205797> (дата звернення 02.12.2025).

32. Давидова І. О. Бібліотека як комунікаційна система. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : тези доп. Міжнар. наук. конф. ; круглий стіл «Бібліотека – освіта – інновації». К., 2014. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/312> (дата звернення 02.12.2025).

33. Даніч В. М., Шевченко С. М. Інформаційний простір. *Review of transport economics and management*. 2023. Iss. 8(24). С. 120–140. URL: <http://pte.diit.edu.ua/article/view/277626> (дата звернення 02.12.2025).

34. Дмитришин Б., Косян О. Бібліотекар, медіаграмотність та інформаційна безпека як вимога сучасного професійного діалогу. *Катедра Universum* : електрон. зб. наук.-попул. пр. з історії, археології, інформ. та архівної справи. 2021. Вип. 2. С. 19–21.

35. Дмитрук Т. Нормативно-правова база організації бібліотечної галузі в Україні. *Наукові праці. Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2021. Вип. 62. С. 53–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2021_62_6 (дата звернення 02.12.2025).

36. ДСТУ 2395–2000. Інформація та документація. Обстеження документа, встановлення його предмета та відбір термінів індексування. Загальна методика. Київ : Держстандарт України, 2000. 23 с.

37. ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. III, 15 с.

38. ДСТУ 3814:2013. Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг (ISO 2108:2005, NEQ). Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. IV, 5 с.
39. ДСТУ 4031–2001. Інформація та документація. Багатомовний тезаурус. Методика розроблення (ISO 5964:1985, IDT). Київ : Держстандарт України, 2001. IV, 78 с. ; IV, 78 с.
40. ДСТУ 4032–2001. Інформація та документація. Одномовний тезаурус. Методика розроблення. Київ : Держстандарт України, 2001. IV, 60 с. ; IV, 60 с.
41. ДСТУ 5034:2008. Інформація та документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. III, 38 с.
42. Дубняк К. А. Інформаційний простір: структура та функціональні параметри. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2015. № 4 (24). С. 21–25. URL: [https://surl.li/bfwese_\(дата звернення 02.12.2025\)_](https://surl.li/bfwese_(дата звернення 02.12.2025)_)
43. Желай О. П. Бібліотечне соціально-правове інформування внутрішньо переміщених осіб. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2024 р.) : у 2 т. Том 1 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко, відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2024. 604 с. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/2204> (дата звернення 02.12.2025).
44. Жукова В. Трансформація бібліотеки в інфраструктурі глобального інформаційного суспільства. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 3. С. 3 –7.
45. Захарова Н. Соціокультурна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах воєнного стану. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. С. 114–124.

46. Інформаційна політика. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0002187.pdf (дата звернення 02.12.2025).
47. Інформаційно-комунікаційна безпека. URL: <https://libenc.korolenko.kharkov.com/wp-content/uploads/2021/03/informacijno-komunikacijna-bezpeka.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
48. Каращук О. Бібліотека в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 43. С. 596–610. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2016_43_38 (дата звернення 02.12.2025).
49. Квітко Т. В. Сучасні тенденції довідково-бібліографічної та інформаційної роботи в Публічній бібліотеці імені Лесі Українки для дорослих м. Києва. *Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього* : матеріали IV наук.-практ. конф. м. Вінниця, 27 верес. 2023 р. С. 29–33. URL: <https://library.vn.ua/elbooks/downloads/biblioteka-v-umovax-suchasnosti-i-konstruyuvannya-majbutnogo-4.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
50. Коваль Т. М., Туровська Л. О. Електронні інформаційні ресурси в контексті сучасного бібліотечно-інформаційного сервісу. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 3–5 жовт. 2023 р.). Київ : НБУВ, 2023. 1036 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004726.pdf (дата звернення 02.12.2025).
51. Ковальчук Л. В., Михайліна Т. В. Інформаційна культура як феномен інформаційного суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023 № 3. С. 38–41. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/7.pdf (дата звернення 02.12.2025).
52. Козак Н. С., Марковець О. В. Інформаційна діяльність дитячих бібліотек із забезпечення медіаграмотності користувачів. *Інформація, комунікація, суспільство (ICS-2019)* : матеріали 8-ої Міжнар. наук. конф., 16–18 трав. 2019 р., Чинадієво. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. С. 123–

124. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/48383/2/2019_Kozak_N-Informatsiina_diialnist_dytiachykh_123-124.pdf (дата звернення 02.12.2025).

53. Колодій М. О. Бібліотека в контексті інформаційного простору. *Бібліотека: місце традицій, простір інновацій* : матеріали кругл. столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. м. Київ, 30 лист. 2018 р. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2018. С. 43–47. URL: <https://lib.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Biblioteka-mistse-traditsiy.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

54. Конспект лекції № 1. Поняття інформаційного простору. Структура інформаційного простору Формування інформаційного простору суб'єкта господарювання. Організація інформаційної складової процесу управління в економічному просторі. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/konspekt-lektsiy_informatsiynyy-prostir.pdf (дата звернення 02.12.2025).

55. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року (Редакція від 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.12.2025).

56. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року). URL : <http://ula.org.ua/ua/news/3090-kontseptsiiia-iakisnykh-zminbibliotek-zadlia-zabezpechennia-staloho-rozvytku-ukrainy-do-2025-roku> (дата звернення 02.12.2025).

57. Кравець Л. О. Функціонування бібліотечної справи України в умовах воєнного стану. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2024 р.). Київ, 2024. 1036 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004726.pdf (дата звернення 02.12.2025).

58. Кравчук Н. П. Нові форми і методи інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів у бібліотеці університету. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали 6-ї

Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10–11 верес. 2015 р.). Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. С. 203–207. URL: <https://core.ac.uk/download/132414167.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

59. Кривець М. П. Роль публічних бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки та формуванні медійної грамотності особистості. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 4. С. 68–75.

60. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44.

61. Кулаковська Т. Л. Науково-методична бібліотечно-інформаційного ефективності діяльність національного комплексу: оцінювання. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2024 р.). Київ, 2024. 1036 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004726.pdf (дата звернення 02.12.2025).

62. Кунанець Н. Е., Пристай М. Р. Роль бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 5–10.

63. Куц О. В. Вебконтент бібліотек медичних ЗВО України: можливості для підвищення рівня інформаційної культури користувачів. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. мол. вч. м. Харків, 23–24 квіт., 2020 р. Харків : ХДАК, 2020. С. 183–185. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bde90cf3-a344-45ef-9533-e60a4dfea8c4/content> (дата звернення 02.12.2025).

64. Лапшина М. Спільна пам'ять: як бібліотеки можеуть допомогти переміщеним особам зберегти зв'язок з рідними містами. URL: <https://blog.lib4you.org.ua/spilna-pamyat-yak-biblioteky-mozhut-dopomogty-peremishhenym-osobam-zberegty-zvyazok-z-ridnymy-mistamy/> (дата звернення 02.12.2025).

65. Лихогляд А. І. Міжнародна діяльність Української бібліотечної асоціації під час війни. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері*. 2025. С. 117–120. URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/17626> (дата звернення 02.12.2025).
66. Лобузіна К. В. Бібліотека 3.0: знання, сховища даних та експерти / К. В. Лобузіна. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 1. С. 26–35
67. Лобузіна К. В. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 249 с.
68. Ломачинський Б. Г. Інформаційна культура в просторі бібліотеки: виклики цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 75–83.
69. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/elektronni-resursy1/> (дата звернення 02.12.2025).
70. Любовець Н. І. Університетські часописи її пол. хіх ст. в еволюції української мемуарної традиції. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8–10 жовт. 2024 р.). Київ, 2024. 1036 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004726.pdf (дата звернення 02.12.2025).
71. Маркус Б. Інформаційне суспільство як новий етап розвитку суспільства. *Політико-інформаційний менеджмент*. 2017. URL: <https://naub.ua.edu.ua/informatsijne-suspilstvo-yak-novyj-et/> (дата звернення 02.12.2025).
72. Матвієнків С. М., Шмаленко Ю. І., Кольцов В. М. Національний інформаційний простір України: проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 37. С. 223–227. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9effa974-9a73-4b97-a671-5706d8c93bdb/content> (дата звернення 02.12.2025).

73. Медведєва В., Шендрик О. Міжнародне співробітництво публічних бібліотек України : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 248 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12705.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
74. Мелюх В. А. Роль бібліотек в підвищенні інформаційної культури суспільства. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : зб. матеріалів XIX Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспір. та мол. вчених. м. Луцьк, 13–14 квіт. 2025 р. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 382–384.
75. Мелюх В. А. Роль бібліотек у формуванні та розвитку національного інформаційного простору України. *Україна у світовому просторі: минуле і сучасність* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та аспір. м. Луцьк, 29 квіт. 2025 р. ; упоряд. Н. В. Кінд-Войтюк, Д. Г. Гусак. Луцьк, 2025. С. 116–119.
76. Мишак А. Інформаційні ресурси сучасних бібліотек: світовий досвід. *Історія науки і біографістики*. 2020. № 4. С. URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2020-4/15.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
77. Міжнародне бібліотечне співробітництво є стратегічно важливим в умовах сьогодення. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6816> (дата звернення 02.12.2025).
78. Назаровець С. А. Проєкт створення Національної електронної науково-інформаційної системи «URIS» (Ukrainian Research Information System). 2020. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3749593> (дата звернення 02.12.2025).
79. Національні бібліотеки в структурі національної інформаційної діяльності. URL: https://www.old.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/15046.1.023.pdf (дата звернення 02.12.2025).
80. Нікішина Є. С. Соціальна роль бібліотек у сучасному суспільстві. Запоріжжя, 2024. 58 с.

81. О니щенко О. С. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». *Бібліотечний вісник*. № 1. 2020. С. 3–8. URL: http://bv.nbuv.gov.ua/doc/bv_2020_1_3 (дата звернення 02.12.2025).
82. Онищенко О. С. Бібліотеки в цифровому середовищі: курс на індивідуальний інтегрований сервіс. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Вип. 53. 2019. С. 9–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prnbuimviv_2019_53_3 (дата звернення 02.12.2025).
83. Онищенко О. С., Дубровіна Л. А., Горовий В. М. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2011. 224 с.
84. Оніпко Т. В. Дистанційне обслуговування користувачів бібліотек в умовах пандемії COVID-19: світовий досвід. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 25 лист. 2020 р. / редкол. : І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2020. С. 299–304.
85. Оніпко Т. В. Інновації в діяльності бібліотечних установ : зб. наук. стат. магістрів. Навч.-наук. інст. бізнесу та сучас. технол. Полтава : ПУЕТ, 2020. С. 184–189.
86. Осипчук З. Т. Сучасний стан оцифрування бібліотечних фондів національних бібліотек України і світу. Київ : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. 99 с.
87. Охріменко М. Бібліотека як центр підтримки внутрішньо переміщених осіб (соціологічне дослідження). URL: <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2024/04/byaktspvpo.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
88. Палеха Ю. І. Бібліотека як потужний інформаційний центр сучасності. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. м. Київ, 21–23 жовт. 2014 р. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/422> (дата звернення 02.12.2025).

89. Палеха Ю. І., Кобижча Н. І. Документний фонд як показник рівня інформаційної культури бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 31–38
90. Палеха Ю. І., Палеха О. Ю., Горбань Ю. І. Інформаційна культура : навч. посібн. / за заг. ред. проф. Палехи Ю. І. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 400 с. URL: <https://vstup.htek.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/27.2-Palekha.pdf> (дата звернення 02.12.2025).
91. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 314 с.
92. Панченко О. А. Інформаційна безпека та інформаційна культура в сучасному інформаційному суспільстві. *Правова інформатика*. 2015. № 2. С. 32–38.
93. Пашкова В. Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України: (за матеріалами дослідж.). *Бібліотечний форум України*. 2019. № 1. С. 7–13.
94. Пашковська І. О. Становлення та розвиток електронних бібліотек: історія, сучасний стан та перспективи. Київ, 2023. 60 с. URL: <https://surl.li/eqnztw> (дата звернення 02.12.2025).
95. Петрович В. Бібліотеки в інформаційному середовищі: вектори модернізації. *Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу* : матеріали доп. учасн. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 23–24 трав. 2024 р.) / упоряд. : О. А. Бундак, Л. В. Бензель. Луцьк : ЛІРОЛ, 2024. С. 341–348.
96. Петрухно Ю. Є. Інформаційне суспільство: поняття, основні складові, характеристика. *Вісник Одеського національного університету. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2014. Т. 19. № 1(11). С. 127–133. URL: <http://vislib.onu.edu.ua/old/article/view/34123> (дата звернення 02.12.2025).

97. Пожуєв В. І. Формування державної інформаційної політики в умовах глобалізації. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2010. Вип. 43. С. 4–12.
98. Полякова-Лагода М. В. Просвітницька і виховна діяльність публічних бібліотек України в ХХ столітті. URL: <https://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/dys.-polyakova-lagoda-m.v..pdf> (дата звернення 02.12.2025).
99. Поняття інформаційної культури. URL: http://megalib.com.ua/content/2049_86_Ponyattya_informaciinoi_kylytyri.html#google_vignette (дата звернення 02.12.2025).
100. Попик В. І. Бібліотеки як співтворці інтелектуального духовного піднесення України. *Бібліотека. Наука. Комунікація* : матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Київ, 6–8 жовтня 2015 р.) : в 2 ч. Ч. 1. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів академій наук – членів МААН. Київ, 2015. С. 3–6.
101. Попик В. І. Стратегія розвитку бібліотечної сфери та пріоритети формування національного науково-інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 5. С. 3 –10.
102. Посвистак О. Інформаційний простір бібліотеки: нові технології – нові можливості. URL: <http://personal.in.ua/article.php?ida=77> (дата звернення 02.12.2025).
103. Практична медіаграмотність для бібліотек / Власюк О. В., Іванова Т. В., Потапова В. І., Срібна І. С. / За ред. Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ : АУП, ЦВП, 2019. 61 с.
104. Прилуцька Н. С. Понятійно-термінологічний аналіз поняття «електронна бібліотека». *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Вип. 3 (75). С. 131–134. URL: <https://surl.li/rewfzp> (дата звернення 02.12.2025).
105. Про бібліотеку і бібліотечну справу : Закон України від 27 січня 1995 року (Редакція від 28.08.2025). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.12.2025).

106. Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки : наказ Міністерства культури України від 18.10.2005 № 745 (Редакція від 19.04.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1285-05#Text> (дата звернення 02.12.2025).

107. Про доступ до публічної інформації : Закон від 13 січня 2011 року № 2939-VI (Редакція від 08.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 02.12.2025).

108. Про затвердження Порядку виплати доплати за вислугу років працівникам державних і комунальних бібліотек : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 2005 року № 84 (Редакція від 04.02.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/84-2005-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.12.2025).

109. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 року № 2297-VI (Редакція від 14.06.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення 02.12.2025).

110. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2657-XII (Редакція від 14.06.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 02.12.2025).

111. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI (Редакція від 30.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення 02.12.2025).

112. Про місцеве самоврядування в Україні : Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (Редакція від 12.09.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.12.2025).

113. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01 грудня 2022 року № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення 02.12.2025).

114. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09 квітні 1999 року № 595-XIV (Редакція від 31.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14#Text> (дата звернення 02.12.2025).

115. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text> (дата звернення 02.12.2025).

116. Проблема забезпечення вільного доступу до інформації в контексті розвитку мережевих технологій URL: https://www.old.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/14086.1.052.pdf (дата звернення 02.12.2025).

117. Прудникова О. В. Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс : монографія. Х. : Право, 2015. 352 с. URL: <https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/199/1-20.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

118. Пугач Л. Ю. Перспективи інноваційних змін у бібліотечній діяльності: погляди вітчизняних вчених. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 14–20.

119. Речкалова Л. М. Цифрові технології в міжнародній бібліотечній співпраці України: сучасні виклики та можливості. Київ, 2025. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52658/1/L_Rechkalova_FUFKM_2025.pdf (дата звернення 02.12.2025).

120. Роль освітянських бібліотек у формуванні інформаційного простору України. URL: <https://dnrb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody/seminary/rol-osvityanskykh-bibliotek> (дата звернення 02.12.2025).

121. Синиця Н. М. Інтернет як комунікативний простір для бібліотекарів постійно. URL: https://lib.khmnu.edu.ua/about_library/naukova_robota/konfer/synyzya.htm (дата звернення 02.12.2025).

122. Сокур О. Л., Клименко О. З. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. 244 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er%2D0004724.pdf (дата звернення 02.12.2025).

123. Солонська Н. Г. Імідж і культурно-просвітницька діяльність сучасної бібліотеки. URL: <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sol.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

124. Створення сучасного інформаційно-освітнього простору шкільної бібліотеки : метод. рек. / авт.: І. І. Хемчян, А. І. Рубан, О. Л. Гончаренко ; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2021. 56 с. URL: https://dnrb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Modern_library_space.pdf (дата звернення 02.12.2025).

125. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України». Проект. URL: <http://www.ounb.km.ua/biblio/Strategy%20library.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

126. Терентьев С. О. Основні напрями розвитку електронних ресурсів публічних бібліотек. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 30–34. С. 31–32.

127. Туровська Л., Шевченко І. Сервіс-орієнтована модель системи обліку користувачів НБУВ. *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 2. С. 24–31.

128. Ферштей В. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника: проблеми організації діяльності в умовах сучасних викликів. *Бібліотечний вісник*. 2025. № 1(277). С. 45–48. URL: <https://surl.li/txxfjl> (дата звернення 02.12.2025).

129. Філіна А. П. Інновації в наукових бібліотеках вищих навчальних закладів в умовах європейської інтеграції. *Проблеми інноваційно-*

інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та менеджмент. 2018. № 16. С. 141–146.

130. Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації : аналіт. записка / К. В. Лобузіна та ін. ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ : НБУВ, 2020. 57 с. URL: <http://irbisnbul.gov.ua/everlib/item/er-0003844> (дата звернення 02.12.2025).

131. Цифрові ресурси наукових бібліотек в умовах війни : науковий реферативний огляд / відп. ред. С. С. Гарагуля ; кол. авторів. Київ, 2024. 259 с. URL: https://irbis-nbul.gov.ua/E_LIB/PDF/er-0004979.pdf (дата звернення 02.12.2025).

132. Чередник Л. А. Інформаційна культура як складник загальної культури особистості. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2016. С. 365–375.

133. Чурікова В. О. Роль бібліотек у формуванні інформаційної культури суспільства. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : зб. матеріалів IX Всеукр. наук. студ. конф. (м. Вінниця, 12 квіт. 2024 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. С. 121–123. URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15955> (дата звернення 02.12.2025).

134. Шарошкіна Н. Інформаційна культура як основа загальної культури дорослих. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 58. 2018. С. 194–203. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711625/1/24.pdf> (дата звернення 02.12.2025).

135. Шевченко О. В., Спрінсян В. Г. Електронні документи в складі цифрової спадщини сучасного суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 3. С. 49–55.

136. Шлапак Ю. С. Соціально-правове інформування бібліотеками. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 2024). Київ, 2024. URL: <http://conference.nbul.gov.ua/report/view/id/2111> (дата звернення 02.12.2025).

137. Юдов А. М. Традиційні та сучасні бібліотечні сервіси: трансформаційні перетворення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 34–41.
138. Яковенко О. Г. Вплив бібліотек і бібліотечних сервісів на суспільство: аспекти стандартизації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 4. С. 29–35.
139. Bryant R., Clements A., Feltes C., Groenewegen D., Huggard S., Mercer H., Missingham R., Oxnam M., Rauh A., Wright J. Research Information Management: Defining RIM and the library's role. OCLC Research. 2017. DOI: [http:// doi.org/10.25333/C3 NK88](http://doi.org/10.25333/C3 NK88) (дата звернення 02.12.2025).